

**Utak az arisztokráciába: a Forgách család
karrierépítő tevékenysége különös
tekintettel Forgách Simon munkásságára**

Jelige: Johannita lovag

Tartalomjegyzék

Bevezetés	2
Felhasznált irodalom, források	3
Karrierlehetőségek a 16. századi magyar nemesség számára	4
Forgách Zsigmond karrierépítési tevékenysége	6
<i>Közéleti hivatali pálya, katonai működés</i>	<i>7</i>
<i>Kapcsolati háló</i>	<i>12</i>
<i>Hivatali kapcsolatok</i>	<i>12</i>
<i>A Forgách család 11. nemzedékének házassági stratégiája</i>	<i>14</i>
<i>A Forgách család konfliktusai</i>	<i>15</i>
<i>Családi stratégia</i>	<i>16</i>
Forgách Ferenc pályája	19
Forgách Simon pályája	24
<i>Forgách Simon katonai munkássága</i>	<i>25</i>
<i>Forgách Simon kapcsolati hálója</i>	<i>39</i>
<i>Forgách Simon katonai, politikai kapcsolatai</i>	<i>39</i>
<i>Forgách Simon konfliktusai</i>	<i>43</i>
<i>A Forgách család 12. generációjának házassági stratégiája</i>	<i>44</i>
<i>A Forgách család birtokai, Simon szerzeményei</i>	<i>46</i>
<i>Forgách Simon végrendeletének elemzése, ennek tükrében családi stratégiája</i>	<i>48</i>
Összegzés	52
Bibliográfia	53

Bevezetés

A XVI. század a magyar történelem egyik vízválasztója, több tekintetben is. A század első felében a mohácsi csata (1526) volt az egyik fordulópont, mely sajátos helyzetet teremtett a Magyar Királyságban és Közép-Európában, a Magyar Királyság pozíciójának megváltozásával és azzal, ahogy a Habsburg-dinasztia összetett monarchiájának része lett.¹ A mohácsi csata és következményei nem csak külpolitikai, hanem belpolitikai tekintetben is változásokat hoztak. A csata után közvetlenül az államhatalom működésképtelenné vált, mivel megcsonkult, II. Lajos elesett, s vele együtt Szalkai László esztergomi érsek és főkancellár, valamint az országbíró, a pohárnokmester, a kamarás és az udvarmester, a kalocsai érsek, valamint még öt püspök s a főispánok száma is megfogyatkozott. A magyar arisztokrácia sorait igen megvékonyította a csata, mivel az említett tisztségviselők mellett estek el olyan főnemesek is, akik tisztséget nem viseltek, de egy-egy országrész életében birtokaiknál fogva nagy súllyal voltak jelen. Összesen harminc főúr maradt a csatatéren, a Pálóczy család pedig kihalt.²

II. Lajos halála sokkal hosszabb távú problémát jelentett, az ország átmeneti, belső diszfunkcionalitásánál. A koronáért ugyanis Szapolyai János erdélyi vajda és Habsburg Ferdinánd főherceg versengett s rövid időn belül az a magyar történelemben addig páratlan eset állt elő, hogy az országnak két törvényes uralkodója lett.³ Szapolyait 1526. november 10.-én választották meg, Ferdinándot pedig december 16.-án, mindkét esetben a magyar rendek,⁴ természetesen más-más meggyőződésű csoportjai, s a két koronázás is mindkét esetben legitimen, a feltételeknek megfelelően zajlott le, igaz időben itt is volt differencia.⁵ Mindazonáltal a kialakult helyzet rendezése csak fegyverrel volt lehetséges. Miután egyik jelölt sem volt hajlandó lemondani trónjáról, így polgárháborús időszak vette kezdetét 1527-től. A mohácsi veszteségek megtizedelték, a két király pedig megosztotta a hatalmi elitet, így a társadalmi mobilitás új lehetőséget kapott: a nemesség számára az arisztokráciába való emelkedés lehetősége ismét megjelent. A 15. század végén ugyanis az

¹ Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Budapest, 2010. 20. p;

² B. Szabó János: A mohácsi csata. Budapest, 2006. 161.-162. p; Pach Zsigmond Pál, főszerk. - Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország története: tíz kötetben. 3. köt. 1. Budapest, 1985. 150.p; Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 51.p

³ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 53. p; Csekey István: Magyar trónöröklési jog. Budapest, 86-95. p

⁴ Mindkét uralkodó szabad választással lett magyar király, Szapolyai nem a rákosi végzés, Ferdinánd pedig nem a Habsburg örökösödési szerződések illetve a kettős bécsi eljegyzés értelmében nyerhette el a trónt, bár az említett momentumok jó propaganda eszközként szolgáltak a két király háborújában. Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 55-56. p

⁵ Szapolyait 1566. november 11.-én koronázták meg, Ferdinándot pedig 1527. november 6.-án Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 53.p

1498. évi 22. törvénycikkkel zárult a korábbi társadalmi mobilitás az arisztokrácia irányába.⁶ Mohács és az azt követő polgárháborúk, majd a törökkel folytatott harcok azonban megtörték ezt a tendenciát. Dolgozatom arra a kérdésre keres választ, hogy a 16. század folyamán, a mohácsi csatát követően, egy nemesi család milyen karrier stratégiát építhetett ki és valósíthatott meg, hogyan emelkedhetett az arisztokrácia soraiba, milyen kapcsolati hálót építhetett ki s milyen sikereket érhetett el, hogyan gyarapíthatta hatalmát. Természetesen ennek vizsgálatát, a terjedelmet is figyelembe véve, egy modellen lehet végrehajtani. A Forgách család gácsi ágát választottam dolgozatom tárgyának, mivel azon követhető leginkább végig az említett jelenség. A Forgách Zsigmond XVI. század eleji tevékenysége által megalapozott családi karrier esszenciáját képezi a kor nemesi karrierstratégiájának. Zsigmond fiai közül pedig Simonra koncentrálok első sorban, mivel az ő karrierje volt a mozgató motor, amivel szimbiózisban működtek testvérei s a család többi része, mint ezt látni fogjuk.

Felhasznált irodalom, források

Az említett kérdéskör vizsgálatánál mind forrásokra, mind szakirodalomra támaszkodtam. A Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a Forgách család levéltárának vonatkozó, 16. századi anyagát kutattam, valamint a család birtokaihoz kapcsolódóan az Urbaria et Conscriptiones anyagát, az adományleveleket illetően pedig a Libri Regii anyagát, a levelezéssel kapcsolatban a Nádasdy levéltár, Dobó levéltár anyagait, valamint a Magyar Kamara archivumát Forgách Simon fizetési okiratait illetően. Kiadott források tekintetében a Magyar Országgyűlési Emlékek vonatkozó iratait használtam fel, valamint korabeli történetírók munkáit. Forgách Ferenc *Commentarii*-jének használata alapvető, hiszen saját családjáról és bátyjáról van szó, emellett Forgách Simon maga is jegyzetekkel látta el azt. Természetesen Forgách Ferenc munkáját fokozott forráskritikával kezeltem, mivel emlékirat lévén a szubjektivitás megfigyelhető benne. A másik általam felhasznált történetíró Istvánffy Miklós. Istvánffy szövegének használata azért is hasznosnak bizonyult, mert, mint a forrásokból kiderült, a családnak később juttatott adománylevél szövegében is az ő művét használták fel a kancellária írnokai.⁷ Emellett a Régi Magyar

⁶ az 1498:22. tc. név szerint sorolta fel a bandérium állításra kötelezett főurakat, 39 személyt konkrétan, valamint keresztnév nélkül a Frangepán és Korbáviai grófokat. B. Szabó János: A mohácsi csata i. m. 37. p; Kubinyi András: A Jagelló-kori Magyarország Történetének vázlata. In: Századok. 1994. 128. évfolyam, 2. szám. 290. p;

⁷ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban MNL OL): A 57 9.376

Levelestárban található Forgách vonatkozó leveleket is felhasználtam, valamint a Történelmi Tárból megjelent forráskiadásokat.

A szakirodalomban alapvetően két csoportot lehet elkülöníteni: a XX. század eleji történeti munkákat és a modern történetírás munkáit. Sörös Pongrác és Bártfai Szabó László munkái jelentettek számomra XX. század eleji alapvetést. Sörös Pongrác a Századokban foglalkozott több részes tanulmányban Forgách Simonnal 1899-ben, Bártfai Szabó László pedig monográfiát írt Forgách Ferencről, valamint a család egészéről A Hunt-Pazmany nembéli Forgách család története címmel. Ez utóbbi kiadvány egyben forráskiadás is, mivel munkája adattárában oklevelek regesztáit, illetve egy-egy esetben teljes szöveggel közöl a családhoz kapcsolódó fontos okleveleket.

Karrierlehetőségek a 16. századi magyar nemesség számára

1527-től kezdve két királyi udvara volt a Magyar Királyságnak: Szapolyai Jánosé és I. Ferdinándé.⁸ 1540-ig így két udvar volt, ahol a nemesség karrierjét építhette s ezt a lehetőséget, valamint a polgárháborús helyzetet ki is használta: a pártváltások eszközét gyakorta alkalmazta a magyar nemesség az aktuális politikai helyzetétől függően. Szapolyai 1540-es halála után azonban a helyzet bizonyos tekintetben megváltozott. János Zsigmond csupán *electus rex* lett, az oszmánok akarata szerint a Szent Koronával sosem koronázták meg, a 16. század hatvanas éveire pedig végleg eldőlt, hogy az 1526 előtti Magyar Királyság jogutódja Ferdinánd királysága lesz.⁹ Így a Ferdinánd uralma alá eső Magyar Királyság elitjének a bécsi (1584 és 1612 között, II. Rudolf uralma idején a prágai) udvar maradhatott alternatíva. A Habsburg udvarokba a korábbi magyar udvar elemei is integrálódtak, és noha a magyar udvari méltóságok egy része gyakorlatilag jelképes címmé vált, szerepük csupán a királlyá koronázáson volt, a felsőtáblán az országgyűlések alkalmával és a Magyar Tanács (*Consilium Hungaricum*) tagjaiként politikai befolyásuk

⁸ A helyzetet tovább bonyolította, hogy Ferdinánd királyságában Bécs és Pozsony, míg Szapolyai esetében Buda és Várad is királyi központok voltak. *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság i. m. 103. p

⁹ *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság i. m. 103. p; János Zsigmond királyságának kérdésével kapcsolatban lásd még: *Barta Gábor*: Illúziók esztendeje: Megjegyzések a Mohács utáni kettős királyválasztás történetéhez. In: Történelmi Szemle. 1977. 20. évfolyam, 1. szám.; *Papp Sándor*: Magyarország és az Oszmán Birodalom. (A kezdetektől 1540-ig). In: *Zombori István* szerk.: Közép-Európa harca a török ellen a 16. század első felében. Budapest, 2004. 84-89. p; *Teszelszky, Kees*: A Holy Crown for a Nation. The Symbolic Meaning of the Holy Crown of Hungary and the Construction of the Idea of a Nation. In: Suntrup, Rudolf-Veenstra, *Jan. R.*, eds.: Building of the Past. Konstruktion der eigenen Vergangenheit. Frankfurt am Main-Berlin-Bern-New York-Paris-Wien, 2006. 252. p

tetemes maradt.¹⁰ A hatalmi központ Bécsbe, majd Prágába tolódása számos nehézséggel járt a magyar nemesség számára. Határon túli, idegen környezetben kellett az osztrák, német, spanyol, németalföldi és cseh ellenlábásokkal az érvényesülésért megküzdeni.¹¹ Ezeket a polgárháborús és az oszmánokkal való harcok nehezítették,¹² melyek folyamatosan fenyegették birtokaikat, a nyelvi nehézségek és a kapcsolati tőke hiánya is tovább súlyosbították a helyzetet, a jelenlévő németellenesség, a bécsi oldalon pedig bizonyos fokú bizalmatlanság a magyarokkal szemben.¹³ Ennek tükrében a magyar nemességnek csak egy része vállalkozott a bécsi integrációra, akik felismerték a lehetőségeket és képesek voltak tudatos tervezéssel építeni karrierjüket. Több út is létezett pozícióik erősítésére s egy család megfelelő stratégiával ezek kombinálását kiaknázva komoly befolyásra tehetett szert. A következő utakat különíthetjük el: katonai, főpapi,

¹⁰ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 105-108. p; Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába – bárói címszerzők a 16. századi Magyar Királyságban. In: Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Szerk. Papp Klára – Püski Levente. Debrecen, 2009. 10. p; *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai 1526-1848. Budapest, 1988. Ferdinánd és a magyar arisztokrácia kapcsolatát illetően lásd: *Bessenyei József*: Ferdinánd király és a magyarországi arisztokrácia, különös tekintettel Ferdinánd pártjának kialakulására (1526-1540). In: Történelmi szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám. A bécsi udvarral kapcsolatban lásd: *Pils, Susanne Claudine-Niederborn, Jan Paul*, rsg.: Ein zweigeteilter Ort? Hof und Stadt in der frühen Neuzeit. Fb44. Innsbruck-Wien-Bozen: Studien Verlag 2005.; *Thomas Christiane*: Wien als Residenz unter Kaiser Ferdinand I. In: *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*. 49. (1993).; *Reisenthaler, Markus*: Habsburgische Höfe in der frühen Neuzeit – Entwicklungslinien und Forschungsprobleme. In: Buzek, Václav-Král, Pavel, eds.: *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*. Opera Historica: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. 1999. 7.; *Press, Volker*: The Imperial Court of the Habsburgs. From Maximilian I to Ferdinand III, 1493-1657. In: Asch, Roland G.-Birke, Adolf M., eds.: *Princes, Patronage, and the Nobility. The Court at the Beginning of the Modern Age c. 1450-1650*. Oxford, 1991.; *Duindam, Jeroen*: The Court of the Austrian Habsburgs. Locus of a Composite Heritage. In: *Mittelungen der Residenzen. Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen*. 1998. 8., no. 2.; *Duindam, Jeroen*: Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals, 1550-1780. New Studies in European History. Cambridge, 2003.; *Spielman, John P.*: The City and the Crown. Vienna and the Imperial Court 1600-1740. West Lafayette, Indiana, 1993.

¹¹ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 110. p; Pálffy Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. In: Történelmi Szemle. 1999. 41. évfolyam 3-4. szám. 338-344. p; Pálffy Géza: A magyar nemesség I. Ferdinánd bécsi udvarában. In: Történelmi Szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám. 51-53. p; Pálffy Géza: A magyar nemesség bécsi integrációjának színterei a 16–17. században. In: *Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére*. Szerk. Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György. Budapest, 2002. 315. p

¹² MNL OL P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet) Forgách Simon végrendelete jól mutatja, hogy az ekkor már nagyhatalmú és gazdag főúr számolt birtokai török kézre kerülésének lehetőségével s végrendeletében ennek megfelelően rendelkezett birtokairól. „Ha penig úgy történék az dolog kit az mindenható Isten eltávoztasson az ő véghetetlen jóvoltából, hogy az itt való mátyusföldi jószágunkból pogány miatt az két fiam kiveszne, és mindnyájan csak Hertnekre kelletnék szorulniok, tehát tartozik Forgách Zsigmond minden pörpatvar nélkül ezekenek az ő részeket mind az házból, mind az többi jószágból kiadni, Ondból és Aszalóból is. Viszont ha Forgách Zsigmond is kiveszne abból az fölföldi jószágból, tartozzanak az öccsei ötöt is mind az házakban mind az jószágokban bele bocsátani minden pörpatvar nélkül és az ő részét kiadni azokból.”

¹³ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 111. p

hivatalnoki, és az udvari, magyar országos főméltósági karriermodell.¹⁴ A Forgách család is megfelelő tervezés és ambíciói segítségével ezeken az utakon emelkedett fel az arisztokrácia soraiba, 16. századi *homo novus*-ként. Az említett utak közül az országos tisztségek (ebben az időszakban a nádor, az országbíró, a horvát-szlavón bán, a tárnokmester, valamint a pozsonyi ispán, továbbá a már említett névlegessé vált királyi főméltóságok)¹⁵ megszerzésével az 1498. évi 22. tc. szerinti „igazi bárói” (*veri barones regni*) címre lehetett szert tenni. Ugyanakkor a többi úton is lehetőség nyílt bárói címet szerezni, mivel az 1540-es évektől vált általánossá az a tendencia, hogy az uralkodók adományoztak bárói címeket új hívek és új támogatói réteg teremtése céljából, s ezek a bárói címek már örökletesek voltak.¹⁶ Ezek képezték a „névleges”, vagy „természetes bárók” (*barones solo nomine* vagy *barones naturales*) csoportját. A katonai karrier külön kiemelést érdemel, mint lehetséges megoldás. Pálffy Géza kutatásának eredményeiből tudjuk,¹⁷ hogy a bárói címszerzés folyamán a katonai szolgálat dominált, illetve a katonai szolgálatot kombinálták a feltörekvők más megoldásokkal, mint erre a Forgách család esetében is fogunk példát látni. A katonai dominancia pedig nyilvánvalóan annak köszönhető, hogy az ország hadszíntérként funkcionált a vizsgált időszakban.¹⁸ A nemesi családoknak eleve létszükségletté vált a katonáskodás a birtokaik védelme érdekében, az oszmánokkal és a belső problémákkal, hatalmaskodásokkal szemben is szükség volt erre. A végvári szervezet és annak kialakulása pedig újabb lehetőségeket kínált erre: a végvidéki és kerületi főkapitánysági és helyettesi posztok ugyancsak érvényesülési lehetőséget kínáltak.¹⁹ Ezzel párhuzamban azonban az udvari hivatali karrier is fokozatosan felértékelődött, mivel jelentős lehetőséget kínált udvarbeli (és így sok esetben egyúttal nemzetközi) kapcsolatok kiépítésére.²⁰

Forgách Zsigmond karrierépítési tevékenysége

A Forgách család 16. századi érvényesülésének alapjait a gácsi ág tagja, Zsigmond rakta le, szerteágazó tevékenységével és nevelési stratégiájával. Ténykedésének elemei (katonai és

¹⁴ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 125. p

¹⁵ Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába i. m. 9. p; *Fallenbüchl Zoltán*: Magyarország főméltóságai i. m.

¹⁶ Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába i. m. 10. p; a Forgách család is ilyen örökletes címet kapott 1560-ban. MNL OL P 287 Fasc. A No. 30.

¹⁷ Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába i. m.

¹⁸ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 165. p

¹⁹ Pálffy Géza: A Magyar i. m. 173. p; Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. In: Történelmi Szemle. 1997. 39. évfolyam, 2. szám. (az elektronikusformátum miatt az oldalszámot nem tudom feltüntetni)

²⁰ Pálffy Géza: A magyar nemesség i. m. 322. p

hivatali karriere, kapcsolati rendszere és nevelési stratégiája) egymástól nem elválaszthatóak, ugyanakkor bemutatásuk külön-külön szemléletesebb és a konzekvenciák levonását is elősegíti. Ennek tükrében a következő szempontokat különítem el:

1. Zsigmond közéleti, hivatali pályája, katonai működése
2. Kapcsolati hálóját, családi stratégia

Közéleti hivatali pályája, katonai működés

Zsigmond I. Ulászló és II. Lajos udvarában lehetett cubicularius,²¹ noha a szakirodalomban ellentmondások mutatkoznak: 1904-es Forgách Ferenc monográfiájában Bártfai Szabó László azt állítja, hogy Zsigmond II. Ulászló és II. Lajos kincstárnoka volt, s Bartoniek Emma kora újkori magyar történetírást összefoglaló munkájában is ez szerepel. Ugyanakkor Bártfai 1910-es monográfiájában, mely a család egész történetét feldolgozza, már azt olvashatjuk, hogy: „a mohácsi csata előtti időben közpályán nem szerepel.”²² Az, hogy I. Ferdinánd a Magyar Kamarában tisztséget adott neki, arra enged következtetni, hogy pénzügyi tapasztalatokkal bírt, tehát ilyen ügyekkel korábban is foglalkozott az említett tisztség betöltőjeként, sőt azon tény, hogy a XVI. századi *homo novus*-ok esetében jellemző gyakorlat volt II. Lajos udvarában szolgálatot vállalni (példa erre Nádasdy Tamás királyi titkári szolgálata).²³ Ennek a kérdésnek a megnyugtató tisztázása még a kutatás további feladata. Azt biztosan tudjuk, hogy a mohácsi csatában nem vett részt. A csata után viszont családjának kiemelkedő vezető alakja lett. Mohács utáni szerepét illetően számos kérdés felmerül, ugyanis, hogy Bártfai Szabó László a következőket írja: „Forgách Ferencz történetíró atyjáról megemlíti, hogy szívvel-lélekkel csüggött Szapolyai királlyá választásán. A család második tekintélyes tagja, Zsigmond azonban nem vallott nyomban színt, várta a fejleményeket.”²⁴ Ez abban a tekintetben ellentmondásos, hogy Ferenc apja Zsigmond az egyetlen a családban ebben az időszakban ezen a néven. Ezt az ellentmondást két módon lehet feloldani. Először is: a két személy, aki a szövegben szerepel egy és ugyanaz, tehát Zsigmond először csatlakozott Szapolyaihoz, majd kihátrált a politikából feltehetően az 1527-es harcok hatására. A második pedig az, hogy Bártfai nevet

²¹ Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. Budapest, 1975. 222. p; Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz 1535-1577. Budapest, 1904.

²² Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. Budapest, 1910. 231. p

²³ Dominkovits Péter – Pálffy Géza: Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században. In: Századok. 1997. 144. évfolyam, 4. szám., 769-792., 773. p; Kubinyi András: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idejében. In: Gesta 2006. 6. évfolyam 1. szám 3–22., itt 14., 21. p

²⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 207. p

tévesztett.²⁵ Ebben az esetben Zsigmond Szapolyai pártjára állt, míg a család másik jelentős tagja, erre több jelölt is akadhat, nem foglalt állást a politikában, bár ez szerintem kevésbé valószínű. Az bizonyosnak látszik a tények alapján, hogy Zsigmond Szapolyai pártján állt, ugyanis Ferdinánd 1527-ben Jatho, Pöstyén, Mezőkeszi és Sók Nyitra vármegyei birtokokat Maczedóniai Lászlónak és Thurzó Eleknek a Forgách család elővételi jogát figyelmen kívül hagyva adományozta.²⁶ A gácsi ágnek, melynek Zsigmond tagja volt, birtokai és érdekeltségei Nyitra megyéhez kapcsolódtak (a ghymesi ág inkább Bars vármegyéhez kötődik), így egyértelmű, hogy a rendelkezés őket sújtotta. Az általam elsőként említett megoldást, vagyis, hogy Zsigmond először Szapolyai pártján állt, majd visszakozott, támasztja alá az is, hogy Bártfai már a későbbiekben ennek alapján beszéli el a további eseményeket. Az is bizonyos, hogy a ghymesi és gácsi ág egységesen foglalt állást Ferdinánd mellett, s ez abból is látszik, hogy a két külön ágba tartozó Zsigmond (gácsi ág) és Ferenc (ghymesi ág) 1533-ban közösen kaptak Ferdinándtól megbízást, hogy Ugróc várát Thuróczy Miklós országbírónak adják át.²⁷ Ferencet Ferdinánd nevezte ki lévői várkapitánnyá. Zsigmondtól nem volt idegen a katonai szolgálat, illetően érdemei elismerése 1538-ban az az adomány, mely az elpártolt Szokolóczy Péter birtokait juttatta számára.²⁸

A katonai elem kisebb jelentőségű volt Zsigmond karrierjében, a hivatali életben komolyabb sikereket ért el, legalábbis ezt feltételezhetjük abból, hogy e téren folytatott tevékenységével kapcsolatban valamivel több adatunk van, mint katonai pályájáról, bár a differencia nem oly nagy. A Magyar Kamara keretein belül tevékenykedett, mely 1528-ban alakult meg, Ferdinánd első meghatározó pénzügyi reformintézkedéseként.²⁹ Öt tanácsossal jött létre, a magyarországi pénzügyek irányítására hozta létre az uralkodó, érthető módon szervesen összefonódva a késő középkori gyökerekkel, mivel az élére a királyi kincstartó került.³⁰ Központja eredetileg Buda, majd Pozsony volt. Zsigmondot valószínűsített korábbi, a Jagelló udvarban betöltött *cubicularius* méltósága alkalmassá

²⁵ Monográfiája igen nagy terjedelemben ölel fel több évszázadot a kor szintjén a teljességre való igénnyel, ezáltal a hibák előfordulásának esélye is nő.

²⁶ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 208. p

²⁷ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 208. p

²⁸ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 209. p

²⁹ Pálffy Géza: A Magyar i. m. 191. p; a Magyar Kamarával kapcsolatban lásd még: Acsády Ignác: Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt. 1526-64. Budapest, 1888.; Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története mohácstól a török kiűzéséig. Budapest, 1946., 119-126. p; F. Kis Erzsébet szerk.: A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek. Budapest, 1995. 5-16. p Kenyeres István.: I. Ferdinánd magyarországi pénzügyigazgatási reformjai és bevételei. In: Történelmi Szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám. 65-71. p;

³⁰ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 191. p

tette a szerepvállalásra és minden bizonnyal korábbi (feltételezhetően katonai) szolgálataival reputációt szerzett Ferdinándnál, mivel az uralkodó a kamara posztjaira a megbízható embereit nevezte ki.³¹ Minden bizonnyal itt építhette ki Zsigmond a kapcsolatát Pemfflinger Istvánnal s kerülhetett közelebbi kapcsolatba a Pemfflinger családdal, melynek a későbbiekben még lesz jelentősége.³² Feltehetően 1537-ben nyerte tisztségét, illetve a legkorábbi forrás, mely kincstárnokká választásáról szól, az 1537-es nyitrai részleges gyűlés, ahol a hadi célokra beszedett adók kezelésével bízták meg,³³ ötven forintnyi fizetést szabtak meg a számára havonta.³⁴ Zsigmond kincstárnoki működésével kapcsolatban a következő adataink vannak: 1545. május 21.-én Diószegen kiállított elismervény tanúskodik kincstárnoki fizetéséből átvett 200 forintról, valamint szintén ebből az évből Ény birtokának adománylevele is kapcsolatban állhatott a szolgálataival.³⁵ 1546-ban is viselte a méltóságot, 1547-ben pedig a nagyszombati országgyűlés törvénykönyve alapján Thurzó Ferencsel együtt a kamara elnöke volt,³⁶ ám kettejük súlya minden bizonnyal nem volt egyforma, hiszen Thurzó havi 60 forintot, 50 lovas tartására ugyancsak havonként 150-et, Forgáchnak hasonló célra 32 és 25 lovasra 75 forintot rendelt.³⁷ Ebből látszik, hogy Thurzó Ferenc volt inkább irányító szerepben Forgách Zsigmondhoz képest. 1548-ban változatlanul a cím birtokosa volt, tudjuk ezt Báthori András nyugtájából és Dobó István leveléből, melyet Zsigmondhoz, mint kincstárnokhoz címzett.³⁸ Hivatali karrierje 1548-ban szenvedett törést, s ez a család számára is változást hozott, ugyanis hatalmaskodási és hűtlenségi ügybe keveredett a família. Puchaim Farkasnak, a bányavárosok főkapitányának az adók katonaságra eső részének beszédésével megbízott hadnagyát, Koppány Györgyöt a család tagjai földesúri jogaiknak sérelme címén megölték 1548 októberében.³⁹ November 14.-én Ferdinánd már reagált az eseményekre, a

³¹ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 191. p F. Kis Erzsébet szerk.: A Magyar Kamara i. m. 19. p

³² Pemfflinger István a kamara második elnöke volt. Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről. 2. kötet. Budapest, 2009. 753. p

³³ „Ad accipiendam autem et dispensandam pecuniam contribucionis huius, delegimus Egrgegium dominum Sigismundum Forgacz de Ghymes, [...]” *Fraknoi Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 2. kötet. Budapest, 1875. 30. p

³⁴ *Fraknoi Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek i. m. 22.p

³⁵ MNL OL A57 Libri Regii 2.131; Ény birtokát Forgách Lászlóval együtt kapta.

³⁶ „[...] Ordines et Status communibus votis elegerunt duos Thesaurarios, alterum videlicet ex ordine dominorum, Reverendissimus Dominum Episcopum Nitriensem, alterum vero ex ordine Nobilium, egregium Sigismundum Forgach, [...]” *Fraknoi Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek i. m. 136. p

³⁷ *Fraknoi Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek i. m. 104. p

³⁸ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 213. p

³⁹ Abból, hogy a Forgách család megengedhette magának, hogy az uralkodó tisztségviselője ellen fegyvert fogjon, pozícióinak megerősödésére következtethetünk. Az esemény egyébként igen hasonló Illésházy István esetéhez. *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 214. p (Bártfai tévesen 1541-re írja a gyilkosságot, holott a szövegben előtte is és utána is 1548 szerepel, az ügyben készült iratok is 1548-at jelölnek meg. Abban is ellentmondás fedezhető fel, hogy a 213. oldalon Bártfai szerint

család birtokait lefoglaltatja, a bűnösöket pedig maga elé idézte,⁴⁰ ugyanakkor ennek az érintettek (Zsigmond, László, Péter és János) nem tettek eleget, maguk helyett ügyvédet küldtek az országgyűlésre, aki viszont nem tudta a vádlottakat tisztázni.⁴¹ Ennek következménye volt, hogy november 27.-én I. Ferdinánd hűtlennek nyilvánította a vádlottakat s fej- és jószágvesztésre ítélte őket,⁴² 28.-án pedig Ráveni Mihály országbírói és szlavóniai ítélőbírót utasította javaik lefoglalására, ugyanakkor a fejvesztés büntetése egyelőre elmaradt.⁴³ Ferdinánd oklevele részletesen ismertette a hatalmaskodás lefolyását, Zsigmondot Lászlóval egyetemben mint felbujtót és tanácsadót tünteti fel.⁴⁴

1550-ben azonban sikerült királyi kegyelmet nyerniük, részben a család ekkorra már jól kiépült kapcsolati rendszerének köszönhetően, amiről a későbbiekben még lesz szó. 1550 februárjában rendeződött az ügy, három hivatalos irattal. Február 13.-án kelt Pozsonyban az az irat, mely a kegyelem feltételeit állapítja meg,⁴⁵ a kegyelmet pedig február 21.-én kapták meg Ferdinándtól.⁴⁶ A feltételeket két csoportra oszthatjuk: kártérítés és vallási kérdések rendezése. A február 13.-i feltételek először a felekezeti hovatartozás kérdésekre koncentráltak, arra szólította fel a négy testvért, hogy családjakkal katolizáljanak,⁴⁷ majd a kegyelem anyagi feltételeire fordított figyelmet. A család birtokain található és a jövőben lehetségesen előforduló bányák tulajdonjoga a királyt illette,⁴⁸ birtokaikból Ferdinánd 200 jobbágyot, mint királyi adományt eladományozott.⁴⁹ A fizetendő kártérítésekről így nyilatkozik az irat: „Item quod etiam dicti fratres imprimis et ante omnia doceant et comprobent, quod quibus damna et gravamina aliqua iniuste intulerunt, satisfactionem impenderint, et quod cum illis ea de re plene concordaverint, eosdemque plane contentos reddiderint.”⁵⁰ vagyis, érdemben nem határozta meg a kárpótlás összegét, ez később történt meg. Végül a kegyelmet kaptak biztosítékot szolgáltatottak, hogy bosszút nem állnak a

Zsigmondot állásából nem mozdítják el, majd a 214.-en pedig már azt írja, hogy a király elbocsájtotta. A második megállapítás igaz.)

⁴⁰ MNL OL: P 287. Fasc. A No. 25

⁴¹ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 214.-215. p

⁴² MNL OL: A57 Libri Regii A57 2.399

⁴³ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 215. p

⁴⁴ MNL OL: A57 Libri Regii A57 2.399

⁴⁵ MNL OL: E 148 Neo-regesta acta Fasc. 600. No. 28.

⁴⁶ MNL OL: A57 Libri Regii A57 2.517

⁴⁷ „Primo quod dicti fratres cum uxoribus liberis totaque ipsorum familia ab omnibus parvis et perversis dogmatibus et erroneis seetis cavere ac veram catholicam et orthodoxam fidem et religionem Christianam agnoscere amplecti tenere et observare, [...]” MNL OL: E 148 Neo-regesta acta Fasc. 600. No. 28.

⁴⁸ MNL OL: E 148 Neo-regesta acta Fasc. 600. No. 28.

⁴⁹ MNL OL: A57 Libri Regii A57 2.517 Bártfai 1910-es munkájában tévesen jobbágytelket írt, de a forrás szövegében *colonos* szerepel.

⁵⁰ MNL OL: E 148 Neo-regesta acta Fasc. 600. No. 28.

hűtlenségi perben eljárókon.⁵¹ A hatalmaskodási ügy érintettjeinek kárpótlásának tekintetében két tételt emelhetünk ki: a meggyilkolt Koppány György testvérének, Mihálynak kellett fizetniük, valamint Puchaim-nak, katonái és saját kára pótlására. Az összegekre még februárban készült megállapodás: Mihály 2500 forintot kért, amit a helytartó tanács 2000 forintra szállított le.⁵² Puchaim 1300 forintot kért, a nyitrai káptalan a tanúvallomások alapján azonban magasabb összeget állapított meg: több mint 1423 forintot, mivel minden tételt pontosan nem ismerünk.⁵³

A 200 jobbágyság kapcsán van lehetőségünk arra, hogy nagyjából feltérképezzük a Forgáchok ebben az időszakban meglévő birtokállományát. A végleges felosztási tervezetet Istvánffy Pál kéziratából ismerjük s Bártfai Szabó László táblázatban foglalta össze,⁵⁴ melynek alapján megtudhatjuk, hogy Szomor János királyi ügyigazgató, Ráveni Mihály országbírói ítélmester, valamint Horváth Bertalan részesültek adományban. Ráveni az ügyben való eljárásért kapta a jobbágyságokat, Horváth pedig vitézségéért, Szomor esetében nincs adatunk.⁵⁵ Horváth 100 jobbágyságot kapott, Ráveni és Szomor pedig 50-50 jobbágyságot a táblázat alapján, amelyet az okleveles gyakorlatban is átvettek.⁵⁶

A táblázat egyaránt tartalmaz Bars vármegyei és Nyitrai birtokokat is, amiből következik, hogy a büntetés a család mindkét ágát sújtotta, mivel a hatalmaskodásban is mind a két ág részt vett. Sörös Pongrácz ezen adatok alapján közli, hogy mintegy 33 birtokuk volt (Nyitrában 15, Barsban 19),⁵⁷ ugyanakkor ez ilyen formán nem igaz, mert a közölt táblázatban nem szerepel sem Ghymesvár, sem Komjáti, de az 1545-ben adományozott Ény⁵⁸ sem, ugyanúgy Kistrencsén sincs benne, melyet Zsigmond 1538-ban kapott, és feltehetően más birtokok sem. A Forgáchok még 1550 februárjában megegyezésre jutottak Ráveni Mihállyal, így 80 forint fejében lemondott a saját részéről,⁵⁹ a megegyezés csak az után született meg, hogy a Forgáchok nem voltak hajlandóak a birtokokat átengedni, így az ügyben Nádasdy Tamás hozott ítéletet a jobbágyság megváltásáról. Figyelemre méltó, hogy Nádasdy a Forgáchok javára dönt, engedi a megváltást, nem pedig elmarasztalja őket újabb

⁵¹ MNL OL: E 148 Neo-regesta acta Fasc. 600. No. 28.

⁵² Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 217. p

⁵³ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 215. p

⁵⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 218. p

⁵⁵ MNL OL: A57 Libri Regii 2.517

⁵⁶ MNL OL: A57 Libri Regii 2.517

⁵⁷ Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon báró: első közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 7. szám. 595. p; a birtokok térképes ábrázolását lásd a melléklet 1. és 2. ábráján.

⁵⁸ MNL OL: A57 Libri Regii 2.131

⁵⁹ MNL OL: P 287 Fasc. N No. 110.

hatalmaskodásért, mivel Ráveni Mihály az ő szolgálatában állt, neki köszönhetően nyerte el udvarbírói ítélőmesteri címét,⁶⁰ ennek magyarázatát véleményem szerint a Forgách család és Nádasdy Tamás kapcsolata adja, melyet a dolgozat vonatkozó részében részletesebben kifejték. Az elkobzást tovább tetézte az, hogy amíg a birtokok lefoglalás alatt álltak, a királyi biztosok rosszul gazdálkodtak.⁶¹ A család állandó tartózkodási helye Komjáti volt, emellett a gácsi ágból Zsigmond és Péter, valamint a ghymesí ágból Ferenc és László bírtak összesen négy várat, egy ötödiket pedig a család nőtagjai részére tartottak fenn.⁶² A gazdasági központ Ghymes vára volt, ezt közösen tartotta fenn a család, itt volt a levéltár, kincstár és a termés egy részét is ide gyűjtötték, vész idején pedig ez volt a családtagok menedéke, mivel Komjátiban a kastélyok megfelelő védelmet nem biztosíthattak.⁶³

Kapcsolati háló⁶⁴

-Hivatali kapcsolatok

Az előbbieken felvázolt hivatali és katonai karrier, mint láttuk, a család és kapcsolatok nélkül önmagában nem működhetett, épp ezért érdemes kitérni erre a kérdésre is, ha meg akarjuk érteni az események miértjét, ugyanis ez adta meg a hátteret és a keretet a felemelkedésen való munkálkodáshoz, a hatalmaskodási ügy esetében pedig egyenesen létszükséglet volt.

Kapcsolatok tekintetében két markáns csoportot különíthetünk el: közéleti működés során kiépített kapcsolatok, valamint rokoni szálak. A közéleti működés során szerzett ismeretségek köre Zsigmond esetében egy szűk réteget képez, mivel, mint láttuk, érvényesülésében hamar törés következett be. Ha a fentiekben bemutatott karriertörténetet vesszük alapul, a következő személyekkel kerülhetett kapcsolatba valószínűsíthetően: Thuróczy Miklós országbíró, Pemfflinger István a Magyar Kamara második elnöke, és

⁶⁰ Ráveni karrierjét, Nádasdyval való kapcsolatát illetően Varga Szabolcs kéziratos anyagát használtam, mely dolgozatomhoz hasonló témát: a szlavóniai nemesség kora újkori karrierjeit vizsgálja. Ennek alapján a Ráveni és a Forgách család karrierstratégiája azonos megfontolások mentén fogalmazódott meg: mindkét család összetett karriermodelleket kívánt megvalósítani, mind katonai, mind hivatali úton, azonban a Forgách család ebben sikeresebbnek bizonyult.

⁶¹ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 221. p*

⁶² *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 227. p*

⁶³ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 227. p*

⁶⁴ Forgách Zsigmond kapcsolati hálójának ábráját lásd a melléklet 3. ábráját.

Thurzó Ferenc nyitrai püspök.⁶⁵ Thuróczyval való kapcsolatának viszonyában csupán az 1533-as ugróci eseményekről van tudomásunk. Thurzó Ferencsel kapcsolatban valószínűsíthető, hogy Zsigmond felettese volt, miután 1537-től tendencia, hogy, egy kivételtől eltekintve, prépostok és püspökök voltak a kamara elnökei.⁶⁶ Erre utal az a tény is, hogy míg Thurzó havonta mintegy 210 forintot kapott (havonta 60 és 150 havonta 50 lovas tartására), addig Zsigmond 107 forintot kap (havonta 32 és 75 25 lovasra).⁶⁷ A Thurzó Ferencsel való kapcsolat egyben a családdal való kapcsolatot is valószínűsíti, a családok regionálisan is közel állnak egymáshoz, s a Thurzó család, a többszörös kincstartó Elek révén, komoly nemzetközi kapcsolatokkal is bírt,⁶⁸ ez pedig mindenképp előnyösnek bizonyulhatott a Forgáchok számára. A Pemfflingerrel való kapcsolatára annak alapján következtettek, hogy a későbbiekben Zsigmond elsőszülött fia, Simon Pemfflinger Orsolyát vette feleségül (pontos dátum nem ismert, de 1556-ban már házasok).⁶⁹ Pemfflinger István testvérének, Sebestyénnek a lányát vette el Simon.⁷⁰ A házasság mindkét család számára előnyökkel járt, hiszen a Pemfflinger család a XV. századtól volt jelen⁷¹ a Magyar Királyságban s a Forgách családdal való rokonság elősegíthette az országban való érvényesülésüket. Ez a határozott törekvésük jól látható abból, hogy Hans Pemfflinger budai királybíró fiai István, Sebestyén és Márk feltehetőleg gondos tervezés alapján, más-más területeken próbáltak érvényesülni. István döntően az udvarban, de Sebestyén is udvari szolgálattal kezdte pályáját még a mohácsi csata előtt, ugyanis Sebestyén Mária királyné főlovász mestere volt 1531-ig, majd diósgyőri várnagy lett,⁷² emellett az erdélyi

⁶⁵ MNL OL P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet) „az Thurzó György uram két leánya is az én unokáim” A család kapcsolata a Thurzókkal Simon idejére is megmarad és rokoni kapcsolattá is válik.

⁶⁶ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 198. p; F. Kis Erzsébet szerk.: A Magyar Kamara i. m. 19. p

⁶⁷ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 212. p

⁶⁸ Pálffy Géza: A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájában: Egy különleges arisztokrata família Magyarországon. In: Történelmi Szemle. 2011. 53. évfolyam, 1. szám. 69.-71. p

⁶⁹ MNL OL E 172 II. tétel No. 13 Forgách Simon Dobó Istvánhoz írt 1559-es levelében is említést tesz már feleségéről, Pemfflinger Orsolyáról, Sebestyén lányáról. Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon i. m. 597.

p

⁷⁰ A korábbi szakirodalom (Bártfai, Sörös és Nagy Iván) tévesen Pemfflinger Márk lányának írta Orsolyát, azonban a13 Forgách Simon Dobó Istvánhoz írt 1559-es levelében egyértelműen Pemfflinger Sebestyén lányának írja Orsolyát. MNL OL E 172 II. tétel No. 13 Emellett Kubinyi András kutatásai is alátámasztják ezt a tényt. Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m. 753. p

⁷¹ Mátyás korától egészen pontosan, mind a budai politikai életben (budai bírói tisztség), mind az ország pénzügyi (kereskedelmi és kincstári) életében jelentős szerepet töltöttek be, emellett a Jagelló uralkodók udvarában is egyre jelentősebb szerepet töltöttek be. Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m.; Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala, (1458-1541). In: Levéltári Közlemények 1964. 35.

⁷² MNL OL: P 287 Fasc. V No. 49. Habsburg Mária Sebestyénnek adományozza Diósgyőr várát; MNL OL: P 287 Fasc. V No. 50. Jagelló Anna az adományhoz beleegyezését adja; MNL OL: P 287 Fasc. V No. 51. I. Ferdinánd Mária adományát átírja és megerősíti.

Csicsó és Küküllő bárója lett.⁷³ Márk pedig kifejezetten Erdélyben igyekezett érvényesülni, nagyszebeni királybírói tiszttel.⁷⁴ Épp ezért lehetett vonzó számukra a Forgách családdal való szorosabb viszony,⁷⁵ a Forgáchoknak pedig nyilvánvaló előny volt, hogy a regensburgi származású család⁷⁶ a Habsburg összetett állam Magyar Királyságon kívüli területei felé jelentett kapcsolatot, sőt Ferdinánd felé is, mivel Pemfflinger István az uralkodó egyik jelentős bizalmi embere és magyarországi szakértője volt. 1521-től szolgált Ferdinándot, 1528-tól tanácsos volt a Magyar Kamarában, majd 1531-ben nyerte el az elnöki posztot, emellett diplomáciai feladatokat is ellátott.⁷⁷ Kamarai tisztsége jelentős udvari kapcsolatokat jelentett, amivel az 1526 utáni, kezdeti periódusban a magyar nemesség csak ritkán rendelkezett, a Pemfflinger család ilyen kivételt jelentett eredetük és a fent tárgyaltak okán.⁷⁸ Emellett kiemelendő összekötő kapocs a vallás, ugyanis a Pemfflinger család és a Forgách család is lutheránus volt.⁷⁹ Rokoni kapcsolatokat elsősorban a házasságok határozták meg.

-A Forgách család 11. nemzedékének házassági stratégiája

A 11. nemzedéknek összesen 10 tagja volt, pontosan fele-fele arányban nők és férfiak, ebből azonban csak 6 házasság ismert pontosan, ezek között pedig a férfiak házasságkötései dominálnak, csupán kettő nő, a gácsi ágba tartozó Fruzsina és a Julianna a ghymeszi ág tagja.⁸⁰ Ezekből az adatokból egyértelműen kiderül, hogy a házassági stratégia a birtokszerkezet stabil megtartását célozta. Azt is megállapíthatjuk, hogy a nemzedéknek mintegy a fele vette ki a részét a reprodukcióból, a négy házasságot kötött férfi a családfák tanúsága szerint mind aktívan részt vett a reprodukcióban. A házasságok pontos idejéről sajnos nincsenek forrásaink. Jelentősebb házasságok ezekből:

⁷³ Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m. 753. p; Szendrei János: A diósgyőri vár története. Budapest, 1927. 44. p

⁷⁴ Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m. 753. p; Pemfflinger Márk életét illetően lásd még: Fabritius Károly: Pemfflinger Márk szász gróf élete különös tekintettel a reformáció elterjedésére az erdélyi szászok között. Budapest, 1875.

⁷⁵ Ilyetén törekvéseiket látszik alátámasztani az is, hogy Pemfflinger Márk lánya pedig enyingi Török Bálint felesége lett. Bessenyei József: Enyingi Török Bálint okmánytára. Budapest, 1994. [Elektronikus dokumentum]; Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Budapest, 1999. [Elektronikus dokumentum]

⁷⁶ Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m. 744. p; Nagy Iván: Magyarország családai i. m.

⁷⁷ F. Kis Erzsébet szerk.: A Magyar Kamara i. m. 5. p; Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről i. m. 753. p; Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 192. p

⁷⁸ Pálffy Géza: A magyar nemesség I. Ferdinánd i. m. 51. p

⁷⁹ Nagy Iván: Magyarország családai i.m.; Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon i. m. 595. p

⁸⁰ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; Eliáš, Miroslav: Forgáchovci - šľachtický rod z Gýmeša. Nové Zámky, 2010. 91. p

Forgách II. Ferenc – Lévy Zsófia, Balassa Magdolna

Forgách V. László – Révay Zsófia

Forgách I. Zsigmond - Zólyomi Katalin

Forgách Julianna – Mérey Mihály

Forgách II. Ferenc házasságának jelentőségét a házasságkötés okainak tipikussága adja meg, nevezetesen a regionális, földrajzi alapú kapcsolódási pont, valamint az egyező társadalmi csoport. Első felesége, Lévy Zsófia Lévy Cseh Zsigmond barsi főispán lánya volt,⁸¹ a házasságot a barsi Forgách birtokok és Ferenc lévai várkapitánysága is indokolta, tehát földrajzi kapcsolat állt fenn a két család között, a házassági döntést lokális kérdések határozták meg feltehetően. Második felesége Balassa Magdolna a mohácsi csatában elesett Balassa Ferenc lánya volt.⁸² A Balassa család ebben az időszakban szintén feltörekvő nemesi famíliák közé számított. A Balassa birtokok felső-magyarországi elhelyezkedése szintén szerepet játszhatott abban, hogy a két család birtokai földrajzi értelemben kapcsolódhassanak.

Forgách V. László és Forgách Julianna házasságai, a Révay és a Mérey családdal kiépült rokoni kapcsolatok a jelentőségüket az 1548-as hatalmaskodási ügy miatt nyerték el, ugyanis ezek a rokonságok adtak alapot Révay Ferenc és Mérey Mihály közbenjárására és közvetítésére a Forgách család és Ferdinánd közti tárgyalásokban, aminek hozadéka az 1550-es kegyelem lett.⁸³ Forgách Zsigmond házassága Zólyomi Katalinnal a Báthory családdal való rokonsághoz vezetett,⁸⁴ emellett a család emelkedésében döntő szerepet játszó Forgách III. Ferenc és Simon ebből a házasságból származott.

-A Forgách család konfliktusai

A Forgách familia a következő személyekkel került összeütközésbe: 1538-ban Szokolóczy Péter özvegye és rokonsága, 1545-ben Balassa Menyhért, Palásthy István felesége Dorottya, valamint az 1548-as hatalmaskodási ügy következtében Puchaim Farkassal és Koppány Mihállyal. 1538-ban és 1545-ben adományozott birtokok elfoglalásának megakadályozása volt a konfliktus forrása, mind a Szokolóczy rokonság, mind Balassáék az adományokba való beiktatást akadályozták meg, Balassáék esetében pedig tudjuk, hogy

⁸¹ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; Eliáš, Miroslav: Forgáchovci i. m. 91. p

⁸² Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; Eliáš, Miroslav: Forgáchovci i. m. 91. p

⁸³ MNL OL: A57 Libri Regii 2.517

⁸⁴ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.

1546-ban az ügy megoldódott.⁸⁵ Ezek tehát semmiképp sem voltak komoly konfliktusok, csak az 1548-as hatalmaskodási ügy bírt olyan súllyal, ami egy ilyen jelentőssé vált család pozícióját megingathatta. Ennek a következményei vezettek az utolsó, forrásokból ismert konfliktushoz vezetett Ráveni Mihállyal.

-Családi stratégia

A családi stratégiával kapcsolatosan arra kerestem választ, hogy az aktuális generáció tagjai milyen szerepeket vállaltak ennek a megvalósításában, illetve hogy sikerült e azokat átörökíteni nevelés útján. Azonban mielőtt erre kitérnék, a vallási kérdésre érdemes koncentrálni. A XVI. század a reformáció időszaka és ez az 1520-as években jelentkezett a Magyar Királyság területén, ekkortól indult meg folyamatos terjedése mind a német ajkú szabad királyi valamint bányavárosokban, mind a nemesség felsőbb köreiben is.⁸⁶ Feltehetőleg a Forgách család is ekkor lett protestáns, akárcsak több főúri család, erről pontos adatunk nincs, az 1550-es kegyelem levél az első bizonyítéka felekezeti hovatartozásuknak. A Thurzó családdal való viszonylag szoros kapcsolat azonban mindenképpen alapul szolgálhat ahhoz a feltételezéshez, hogy a konfesszionalizáció lutheri irányával az elsők között szimpatizáló Thurzók szerepet játszhattak a Forgách család nyitottságában a reformatori eszmék irányában. A Thurzó és Forgách közötti rang- és tekintélybeli különbség is közrejátszhatott a lutheri irányzathoz való csatlakozásban, amit később a szintén evangélikus Pemfflingerekkel szorosra fűzött rokoni kapcsolat tovább erősíthetett. A hatalmaskodás miatti felségsértési per ugyanakkor azt is mutatja, hogy a reformációnak ebben a korai szakaszában az uralkodónak nem állt érdekében a hozzá más tekintetben hűséges elitet még ilyen szituációban sem „lecserélni”, ám Ferdinánd ezt igyekezett kihasználni az evangélikus elit rekatolizációjának előmozdítására. A kegyelem feltétele volt a rekatolizálás, ám a valóságban ezt nem sikerült érvényesíteni, remek bizonyíték erre az, hogy Forgách Zsigmond 1559-ben levélben kéri Nádasdy Tamást, hogy két birtokára érkezett protestáns papot fogadjon be birtokaira.⁸⁷ Forgách Simon Pemfflinger Sebestyén⁸⁸ lányával kötött házassága, mely biztos, hogy 1550 után volt,

⁸⁵ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 215. p

⁸⁶ Pach Zsigmond Pál, főszerk.-Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország történetei. m. 509. p

⁸⁷ MNL OL E 185 a._12. Forgách Zsigmond - Nádasdy Tamás No. 1. „Császár öfölsége parancsolatjából, hogy ne tartsák, hanem elküldjék onnan őket, ide jöttek vala hozzám Ghymesbe, kérnek engemet, hogy jönnék ömellöttük könyörögniök, azon én is ömellöttök, hogy nagyságod adna valami plébánosságot nekik, az nagyságod jószágában”

⁸⁸ Pemfflinger Sebestyén testvére Márk nagyszombi királybíróként az első volt, aki a szászok között Luther tanait terjesztette. Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon i. m. 598. p

valamint Simon későbbi működése egyértelmű bizonyítéka ennek. Zsigmond fiai közül Imre sem katolizált, ezt támasztja alá legalábbis 1583-ban a Gergely naptár ellen tiltakozó levele, melyet a protestáns gyülekezeteknek írt.⁸⁹ Zsigmond családjában egyedül középső fia, Ferenc látszik eleget tenni Ferdinánd feltételének, minden bizonnyal karrier stratégiai szempontoknak alárendelve, mivel egyetemi tanulmányainak pártfogója Oláh Miklós esztergomi érsek volt.⁹⁰ Az, ahogy egy család, amely a katolikus Habsburg uralkodók pártján próbálta felépíteni a karrierjét, reagált az uralkodói rekatolizációs utasításra, jól mutatja a kor arisztokráciájának a viselkedését a felekezetválasztás tekintetében. A karrier építésének csak részben rendelték alá részben a felekezeti hovatartozásukat, amikor a fiútestvérek egyike számára a katolizálás útját jelölték ki. Erős lutheránus meggyőződésüket az mutatja, hogy a család nagyobb része megmaradt a reformált hitben, és csak egy fiú katolizált. Az egy fiú azonban, a nagyhatalmú Oláh Miklós támogatását élvezve, hatékony segítségére, sőt védelmére is lehetett a család protestáns tagjainak.

A családtagok Mohács utáni szerepvállalását illetően azzal szembesülünk, hogy a család férfijainak jó része kapcsolatban állt a katonai mesterséggel a zavaros időknek köszönhetően. Forgách II. Ferenc, mint láttuk a katonai pályán mozgott lévai várkapitányként. Forgách László, a ghymeszi ágat alapító III. Péter fia szintén katona volt, de számottevő szerepéről nem tudunk, a hatalmaskodási ügyben, mint láttuk, részt vett.⁹¹ Ebből egyfajta családi munkamegosztást állapíthatunk meg, mely a későbbiekre nézve a karrierstratégia archetípusát jelenti: a család egyes tagjai, Zsigmond és II. Ferenc országos mértékben vállalt szerepet, míg a család nőtagjai a többi férfitagtól támogatva a birtokok igazgatását és védelmét látták el. Gyermekük nevelése tekintetében pedig az a jellemző tendencia, hogy nem pusztán a katonai nevelésre támaszkodtak. Zsigmond fiai között találjuk erre a legtöbb példát: Simonról tudjuk, hogy művelt, Giovanni Brutus humanista történetíró szerint a „szabad művészetekben” jártas volt, az, hogy testvére történeti munkáját kritikai megjegyzésekkel látta el, szintén műveltséget mutat.⁹² Simon, mint elsőszülött, hagyományosan fordult a katonai pálya felé, de mint életpályája be is bizonyította, minden tehetsége is megvolt hozzá. A hadi mesterség elsajátítása pedig így elengedhetetlen volt, amit a korban egyrészt családi keretek közt, másrészt köznemesi

⁸⁹ Nagy Iván tévesen 1573-at ír, holott a naptár bevezetése 1582, a helyes évszám tehát 1583 lehet. *Nagy Iván: Magyarország családai* i.m.

⁹⁰ *Bartóniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből* i. m. 222. p

⁹¹ *Bárfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család* i. m. 230. p

⁹² *Bartóniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből.* i. m. 222. p

származása révén egy főnemes szolgálatában tanulhatott ki szervitorként.⁹³ A kor hadügyi átalakulásai ekkor még erősen formálódóban voltak s az intézményesített katonai vezető képzés még nem jelentett alternatívát, a katonai mesterség igazán csak a táborban, a hadi események folyamán volt kitanulható.⁹⁴ Láttuk, hogy a családban a katonai pálya különböző megjelenései nem voltak ritkák, így a családi minta megvolt. Miután első kimutatható katonai szereplése 1551-ben Lippa alatt Nádasdy seregében csapatvezér,⁹⁵ minden bizonnyal Nádasdy Tamás szervitoraként működött s ennek a viszonynak a fennállását valószínűsítem már 1550-re is annak alapján, hogy Nádasdy ott van a család kegyelmét kieszközölők között,⁹⁶ valamint a Ráveni-Forgách nézeteltérésben való ítélete alapján.⁹⁷ A jelenleg ismert források a Nádasdy Tamás - Forgách Simon viszonyának vizsgálatához még nem kielégítőek,⁹⁸ s a korabeli történetírók sem tisztázták Simon rangját a seregben. A csapatvezér megnevezés önmagában erre nem alkalmas, azonban ennek alapján valószínűsíthető, hogy vagy lovas ifjú/főlegény lehetett Tamás seregében apródi szolgálat után,⁹⁹ vagy hadnagyként szolgált Nádasdy seregében.¹⁰⁰ A szervitori szolgálat egyben a főúri udvarba való bekerülést is jelentette, mely udvarok a korban, a bécsi integráció nehézségei mellett, felemelkedési lehetőséget kínáltak a köznemesek számára.¹⁰¹ Ferenczel kapcsolatban már említettem, hogy egyetemi tanulmányokat folytatott, Oláh Miklós pártfogásával. Padovában tanult Istvánffy Miklóssal, Bona Györggyel, aki a primás unokaöccse volt és Zsámboky Jánossal, humanista bölcséleti- és orvosdoktorral,

⁹³ Pach Zsigmond Pál, főszerk.-Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország történetei. m. 390. p

⁹⁴ B. Szabó János: A mohácsi csatai. m. 41. p

⁹⁵ Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon i. m. 596. p

⁹⁶ MNL OL A57 Libri Regii 2.517

⁹⁷ MNL OL: P 287 Fasc. N No. 110.; Ráveni és a Forgách család ügyét illetően lásd a dolgozat vonatkozó részét fentebb

⁹⁸ A Nádasdy család ilyen iratanyaga az időszakból sajnos hiányos és csekély terjedelmű. Varga J. János: Szervitorok katonai szolgálata a XVI.XVII. századi dunántúli nagybirtokokon. Budapest, 1981. 9. p és 21. p

⁹⁹ Varga J. János: Szervitorok katonai szolgálata i. m. 14. p ezek a szervitorok maguk is relatíve nagyobb mennyiségű lovaszt állítottak szolgálatba, példának okáért 1610 körül a Batthyányiak udvarában 19 lovas ifjú volt, akik 43 lovassal szolgáltak, Simon pedig 1552-ben 60 lovaszt képes kiállítani, azaz egy évvel a kimutatható aktivitása után Nádasdy Tamás mellett, tehát valószínűsíthetjük, hogy ilyen feltételek teljesítésére Simonnak volt lehetősége.

¹⁰⁰ Varga J. János: Szervitorok katonai szolgálata i. m. 17. p

¹⁰¹ Gál-Mlakár Zsófia: Adatok Verancsics Antal udvarának történetéhez. In: Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) 2007. 14. évfolyam 2. szám, 280. p; A magyar udvar kutatást illetően lásd még: Koltai András: Batthyány Ádám és udvara, 1625-1659. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE BTK Doktori Iskola, 1999.; R Várkonyi Ágnes: Tradíció és innováció a kora újkori Közép-Európa udvari kultúrájában. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005; Réthelyi Orsolya: Főhercegnői udvarból királynői udvar: Habsburg Mária budai királynői udvartartásának kezdetei. In: Századok. 2007. 141. évfolyam, 5. szám; Fazekas István: Oláh Miklós esztergomi érsek udvara. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005

történetíróval.¹⁰² Forgách Ferenc Itáliában a *liberarum artium* baccalaureusi fokozatot nyerte el.¹⁰³ Imre szintén komolyabb oktatásban részesülhetett, miután levelezési köréhez jeles tudósok és humanisták, mint Hugo Blotius, Dudith András és Théodore de Béze tartoztak, emellett pedig protestáns prédikátorokat, a tudományokat és a költészetet patronálta.¹⁰⁴ De nem csak Zsigmond fiai, hanem testvérének, Miklósnak Péter nevű fia is egyetemre járt, Bécsben tanult. Ebből arra következtethetünk, hogy a Forgáchok időben felismerték a képzettségben nyíló lehetőségeket a felemelkedést illetően. A fent írtakat vizsgálva tehát megállapíthatjuk, hogy Forgách Zsigmond fiai számára már diverzifikált családi stratégiát¹⁰⁵ állított fel a maga generációjának példája alapján, melyben ennek gyökerei már megjelentek, de ez a stratégia teljes valójában csak Zsigmond fiainak esetében bontakozhatott ki.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a mohácsi csatát követő, 1550-ig terjedő időszak, melyet a család életében Forgách Zsigmond neve fémjelez, a felemelkedés alapjait rakta le. Egyrészt a külső tényezők alakultak az emelkedésnek kedvezően, másrészt Zsigmond és a család munkája adta az alapokat. A közszolgálatok alapot jelentettek, akárcsak az, hogy Zsigmond fiait megfelelő módon képezte, ami a későbbiekben új lehetőségeket adott a számukra. Ugyan a család vagyoni helyzete romlott és csorbát szenvedett az 1548-as események kapcsán, a birtokállomány majdnem felének elvesztése mégsem rendítette meg a fámiliát, sőt véleményem szerint morálisan ösztönző tényező lehetett, ami szintén indukálta emelkedésüket, kellő alapot adott az ősi származás mellett ambícióiknak.

Forgách Ferenc működése

Bár mint látni fogjuk, Simon karrierje a döntő és meghatározóbb, ennek ellenére Ferenc pályájának vizsgálata is lényeges, mivel eltérő karrier modellt valósítottak meg egy időben, s nem egymástól függetlenül, hanem, egymást kölcsönösen segítve dolgoztak a család emelkedésén. Padovai tanulmányaiból 1556-ban tért haza s először egri örkanonok lett,

¹⁰² Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. i.m. 222.p; Nagy Gábor: „Tu patriae, illa tuis vivet in historiis” Előkészület egy új Istvánffy Miklós életrajzhoz. In: Századok. 2008. 142. évfolyam, 5. szám. 1212. p; Oborni Teréz: Erdély fejedelmei. Budapest, 2002.

¹⁰³ Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből i. m. 222.p; Bártfai Szabó László: Ghymes Forgách Ferenc i. m.

¹⁰⁴ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 125. p; bővebben lásd még: Szabó András: Respublica litteraria. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok a késő humanizmus koráról. Budapest, 1999.

¹⁰⁵ A fogalmat Kövér György XVIII. századi pozsonyi evangélikus lakosság felső csoportjainak vizsgálatakor alkalmazta s a kifejezés a dolgozatomban vizsgált jelenséget is fedi. Kövér György: Liedemann és Wahrmann. 19. századi kereskedő-bankár családi stratégiák. In Uő: A felhalmozás íve. Társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok Budapest, 2002. 36. p

majd 1556. augusztus 20.-án I. Ferdinánd váradi püspökké nevezte ki.¹⁰⁶ Székhelyét nem foglalhatta el, mert 1557-ben János Zsigmond hatalma alá került,¹⁰⁷ így Ferdinánd udvarában tartózkodott állandó jelleggel.¹⁰⁸ Az 1556-57-es regensburgi birodalmi gyűlésen komoly sikert ért el azzal, hogy Ferdinánd kinevezett követeként elérte, hogy a birodalmi rendek negyvenezer gyalogos és nyolcezer lovas katona kiállítását szavazzák meg Magyarország megsegítésére.¹⁰⁹ Erről a magyar rendeknek az 1557-es pozsonyi országgyűlésen számolt be. A siker jutalmaként Ferdinánd 1558-ban kinevezte tanácsossá, s a pornói cisztercita apátságot is neki adományozta.¹¹⁰ Ebben az évben minden valószínűség szerint az alsó papi rendekre fel is szentelték Ferencet.¹¹¹ Ferdinánd az 1558-as esztendőben több nemeshez és városhoz (köztük Révay Mihály thuróczi főispánhoz, Nyáry, Lajos és Nyáry Lőrinchez, Loránth Miklóshoz, Sárkány Orsolyához)¹¹² levelet intézett, melyben a katolikus vallás pártolására szólítja fel őket, Bártfai szerint a levelek stílusa Forgáchéra erősen hasonlít s Ferenc alá is írta őket.¹¹³ A felszentelésből és a levelekből arra következtethetünk, hogy Ferenc katolizálása még 1550-ben lehetett érdekből, azonban az évek múlása mindenképp hitbeli meggyőződésé alakult.

1560-ban kapta a Forgách család gácsi ágának bárói rangemelését,¹¹⁴ amely név szerint Zsigmondot, Simont, Ferencet, Pált és Imrét említette, s jelentős lépcsőfokot jelentett, ugyanis innentől az arisztokrácia körébe sikerült felemelkedniük, bár hatalmuk és vagyoni helyzetük ekkor még messze nem érte el zenitjét. Az oklevélben a báróvá emelés indoklása a következő: „Quare cum vos sacrae coronae nostrae ac nobis quoque pro locorum et temporum varietate tam contra Thurcas crucis Christi hostes, immanissimos quoque rebelles nostros factionem quondam Joannis regis et filii eius sequentes cum bonorum fortunarumque vestrarum amissione, tum vero periculo vitae et capitis sanguinisque effusione, summa fide et integritate nullatenus declinando servivisse, multis megnisque

¹⁰⁶ MNL OL: A57 Libri Regii 3.369

¹⁰⁷ Pach Zsigmond Pál, főszerk.: *Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország történetei.* m. 270. p; Tusor Péter: *Katolikus konfesszionalizáció a kora újkori Magyarországon.* Egyetemi jegyzet. 2008. http://histor.btk.ppke.hu/ehh/hist_eccl_lib-1-2.pdf (letöltve 2014. 09. 25.) 22. p

¹⁰⁸ Bártfai Szabó László: *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 236.p; Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz i. m.*

¹⁰⁹ *Forgách Ferenc:* Emlékirat Magyarország állapotáról Ferdinánd, János, Miksa királysága és II. János erdélyi fejedelemsége alatt. Ford.: Borzsák István. In: *Humanista történetírók.* Szerk.: Kulcsár Péter. Budapest, 1977. 792. p; *Istvánffy Miklós:* Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. Budapest, 2009. 271. p

¹¹⁰ MNL OL: A57 Libri Regii 3.639

¹¹¹ Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz i. m. 1904.

¹¹² Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz i. m. 1904.

¹¹³ Bártfai Szabó László: *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 239. p; Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz i. m.; a levelekkel kapcsolatban lásd még: Lányi Károly - Knauz Nándor (átdolg.): Lányi Károly magyar egyháztörténelme. 2. kötet. Esztergom, 1869.*

¹¹⁴ MNL OL: P 287 Fasc. A No. 30.

testimoniis compertissimum habemus: cum ob hoc, tum vero ob fidelia et grata servitia singularem eruditionem liberarium scientiarum peritiam aliasque praeclaras animi virtutes et dotes fidelis nobis dilecti reverendi Francisci Forgach de Gyemes episcopi Varadiensis ac consilarii et secretarii nostri filii tui Sigismunde ac fratris vestri Simon Paule et Emerice...”.¹¹⁵ Láthatjuk, hogy két tényező jelenik meg az indoklásban: az egyik a katonai szolgálat a törökök és János király, annak fia, valamint alattvalói ellen. Ez Zsigmond, majd Simon katonai szolgálataira vonatkozik egyértelműen. A másik tényező azonban egyértelműen csak Ferencre vonatkozik: „fidelia et grata servitia singularem eruditionem liberarium scientiarum peritiam aliasque praeclaras animi virtutes et dotes fidelis nobis dilecti reverendi Francisci Forgach de Gyemes episcopi Varadiensis ac consilarii et secretarii nostri”¹¹⁶ vagyis Bártfai fordításában: „... tisztelendő Forgách Ferenc váradi püspök, titkos tanácsosunk kedves és hű szolgálataiért, kiváló képzettségéért, a tudományban való jártasságáért és más jeles lelki tulajdonságaiért...”.¹¹⁷ Ebből az következik, hogy Ferenc szolgálata az időszakban egyenértékűek voltak a család katonai szolgálataival, tehát kijelenthetjük, hogy Ferenc udvari hivatali működése az időszakban sikeres volt és a család szempontjából kedvező.

1560-ban nyert IV. Pius pápától váradi püspökségére megerősítést Ferenc.¹¹⁸ 1560-61-ben Ferdinánd, János Zsigmond és Zsigmond Ágost lengyel király között tárgyalás folyt, melyben Ferenc is szerepet vállalt, ennek köszönhetően nyert alkancellári kinevezést.¹¹⁹ Alkancellári kinevezésének jelentőségét növeli, hogy az udvarban tartózkodó magyar kancellária tagjai az elsők között értesültek a különféle birtok-, és tisztség adományokról, privilégiumokról, készülő belpolitikai döntésekről, az udvar nem magyar tagjai pedig, akik ezekben a kérdésekben kevésbé voltak járatosak, a felsőbb kancelláriai tisztségviselők véleményükkel a döntéshozatalra befolyással bírhattak.¹²⁰ Ezt mutatják 1561 év eseményei, melyek Forgách Ferenc karrierjében valamelyest törést hoztak. Jakab Heraclides a bécsi udvarhoz fordult az moldvai vajdai cím megszerzésének céljából,¹²¹ ehhez kívánt támogatást nyerni. Forgách rábeszélte Ferdinándot a vállalat támogatására,

¹¹⁵ MNL OL: P 287 Fasc. A No. 30.

¹¹⁶ MNL OL: P 287 Fasc. A No. 30.

¹¹⁷ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 241. p

¹¹⁸ MNL OL: P 287 Fasc. A No. 31.

¹¹⁹ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 241. p; Bártfai Szabó László: Ghymes Forgách Ferenc i. m.

¹²⁰ Pálffy Géza: A magyar nemesség i. m. 319. p; A Magyar Udvari Kancelláriával kapcsolatban újabban lásd: Fazekas István: A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai a 16-18. században: hivatalnoki karrierlehetőségek a kora újkor Magyarországon. In: Századok. 2014. 148. évfolyam 5. szám.

¹²¹ A vállalkozás részletes leírása: Istvánffy Miklós: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 296-307. p; Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 762-771. p

bár emlékirata XI. könyvében is megemlíti, hogy „Forgách Ferenc volt az egyedüli, aki úgy vélte, hogy a dolog nem is olyan nehéz...”¹²² Forgách nézőpontja az volt, hogy Moldva vajdájának Ferdinánd párti változása segíthet a királynak Erdély visszaszerzésében (az időszakban játszódik le Balassa Menyhárt árultatása is). Jakab Heaclides vállalkozását nem koronázta siker, így a presztízsnövekedés elmaradt, Forgách sikertelen vállalata árthatott udvari befolyásának. Ferenc feltehetőleg ezzel a vállalkozással az udvari pozícióját kívánta erősíteni s Ferdinánd iránta érzett bizalmát növelni, és nem utolsó sorban remélhette Erdély visszaszerzésétől püspöki székhelye és hozzá tartozó birtokainak visszanyerését is.¹²³ Ugyanakkor szemmel látható pozícióvesztéssel egyelőre nem találkozunk: 1562-ben részt vett Miksa prágai és frankfurti koronázásain. Prágában Simonnal és Imrével együtt.¹²⁴ Frankfurtba a császárra koronázásra viszont csak Ferenc és Imre kísérték Miksát a három testvér közül.¹²⁵ A frankfurti koronázás alkalmából volt lehetősége Ferencnek Németalföldre is ellátogatni, ahol a terület gazdagsága, kultúrája nagy hatással volt rá. Itt találkozott Orániai Vilmossal és Egmont gróffal. Arról nincs forrásunk, hogy Imre is vele tartott volna. 1563-ban térnek vissza a Magyar Királyság területére, ahol Miksa magyarországi koronázásán is részt vettek. Ferdinánd 1564. július 24-én halt meg, ez Ferenc pályájának következő állomása, a gyászbeszédet Bécsben ugyanis ő mondta felette, 1565 augusztusában.¹²⁶ Érdeemes figyelmet szentelnünk annak, hogy Ferenc miképp nyilatkozott emlékiratában Ferdinándról: „Egyéb erényei miatt méltán dicsérhetjük, de a katonáskodást – a királyok páratlan díszét – személyesen nem gyakorolta...”¹²⁷ A király hibás döntéseit viszont nem kifejezetten Ferdinándnak tulajdonítja, hanem „...tanácsosainak intésére a kelleténél jobban ügyelt; a rossz tanácsok ezekre vezethetők vissza.”¹²⁸ Ebből azt látjuk, hogy Ferenc sokkal inkább a tanácsosokra hárította a felelősséget, bár ebben érezhetjük azt, hogy Forgách véleménynyilvánítása abban gyökerezik, hogy ő maga nem bírt oly nagy befolyással, mint szeretne volna, s mint amire megítélése szerint alkalmas lett volna, bár hozzá kell tennünk, a Heraclides-ügy nem járulhatott hozzá, hogy nagyobb bizalmi pozícióba kerüljön. Miksa trónra kerülése még

¹²² *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 765. p

¹²³ *Bártfai Szabó László*: Ghymeszi Forgách Ferencz i. m. Forgách Ferenc segítő szándékának pontos indokainak tisztázata későbbi kutatás feladta, feltételezhető, hogy Forgách Simon is kapcsolatban állt az ügygel, ő is ajánlhatta testvérének Heracleides pártfogolását, ugyanis Heracleides Kassán Zay Ferencnél keresett segítséget, Simon pedig ebben az időszakban szintén Kassán szolgált Zay Ferenc alatt.

¹²⁴ *Bartoniék Emma*: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. i. m. 223. p

¹²⁵ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 243. p

¹²⁶ *Bartoniék Emma*: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. i. m. 223. p; *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság i. m. 125. p

¹²⁷ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 810. p

¹²⁸ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 810. p

kevésbé kedvezett ambíciózusságának. Ez a legpregnansabban 1566-ban jelentkezett. A megüresedett győri püspökséget, mely egyedül volt csorbíthatatlan az országban, Forgách szerette volna megkapni, ám Miksa nem rá ruházta, hanem Delphinus Zakariásra, IV. Pius pápa nunciusára.¹²⁹ Forgách kortörténetében részletesen beszámol eme sérelméről és sértett érdekei miatt Delphinust elmarasztalja „fajtalankodásban, paráználkodásban, szentségtörésben, árulásban;...”¹³⁰ Jellemző módon a vádak ellenőrizhetetlenek, már ami a fajtalankodás, paráználkodás, szentségtörés pontjait érinti, a korban megszokottnak számító rágalmak, melyeknek az okai világosak jelen esetben. A kancellári méltóságot is el kívánta nyerni, de Miksa azt nem akarta Oláh Miklóstól elvenni.¹³¹ Forgách Ferenc előrelépési vágya itt is nyíltan felszínre kerül s a püspökséggel kapcsolatos igényéről Delphinus kinevezése ellenére 1566-ban nem mondott le, erről tanúskodik 1567-ben Verancsics Antallal váltott levele is.¹³² A magyar rendek sem értettek kifejezetten egyet Miksa akaratával, ezt az 1567-es pozsonyi országgyűlésen kifejezésre is juttatták.¹³³ 1567-ben sérelmi politikával kívánt érvényt szerezni akaratának, mint ez a levélből kiderül, bár kevés sikerrel, engedéllyel elhagyta az udvart s Itáliában, Padovában találjuk, ahol jogi tanulmányokat folytatott. 1568-ban Miksa levélben hívta vissza udvarába, de Forgách lemondott püspökségéről alkancellári és tanácsosi méltóságáról, s János Zsigmondhoz pártolt.¹³⁴

Karrierjének és életének ezt követő lefolyását nem ismertetem, mivel a dolgozat témájának szempontjából fontos időszak Ferenc esetében 1568-al lezárul, ugyanis a Magyar Királyság területét elhagyta, a család királyságon belüli emelkedéséből nem vette ki a részét eztán.¹³⁵ Ugyanakkor az Erdélybe való távozás is a kor jellemző családi stratégiáinak eleme volt, az ott szerzett pozíció a későbbiekben szolgálhatott a család

¹²⁹ *Bartoniek Emma*: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. i. m. 224. p

¹³⁰ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 837. p

¹³¹ *Almási Gábor*: Variációk az értelmiségi útkeresés témájára a 16. században. Forgách Ferenc és társai. In: Századok. 2006. 140. évfolyam 6. szám.; *Almási Gábor*: „Szélsőséges nemzeti-társadalmi előítéletek humanista körökben: az Oláh Miklós elleni gyűlöletről.” In: Erdélyi Gabriella és Tusor Péter szerk.: Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára. Budapest, MTA TTI (*Történelmi Szemle*50/2, 2007 CD melléklete), 128-156. (Online: mek.oszk.hu/09300/09378/09378.pdf)

¹³² *Hargittay Emil* szerk.: Régi magyar levelestár: XVI.-XVII. század. Budapest, 1981. 150.-153. p

¹³³ *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 5. kötet. Budapest, 1877.181. p

¹³⁴ Istvánffy Miklós szerint:”Hasonló felháborodott elmének tévelygésével, kevélység és esztelen felfuvalkodásának hiúsága által Forgách Ferenc váradai püspök is az császártól Zsigmond Jánoshoz hajla...” Istvánffy az elpártolás okaként csak a győri püspökség ügyét említi meg. *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 459. p; *Oborni Teréz*: Erdély fejedelmei. Budapest, 2002. 24. p

¹³⁵ Sőt, 1569-ben még a család udvari megítélésének időleges romlásához is hozzájárult ezzel a lépésével, leginkább a Dobó-Balassa összeesküvés ügyében betöltött szerepével. *Károlyi Árpád*: Dobó István és Balassa János összeesküvésének történetéhez, 1569-157: harmadik közlemény. In: Századok. 1879. 13. évfolyam, 7. szám. 576-578. p

előnyére. Viszont ennek a fejezetnek a végén érdemes öccséről, Imréről megemlékezni, aki a négy testvér közül kevésbé jelentős szerepet töltött be, bár Pálnál mindenképp fontosabbat. Ferenc működésétől nem teljesen elkülöníthető Imre egy bizonyos tekintetben. Mint láttuk, Miksát mindketten kísérték a koronázására és Imre is életében inkább értelmiségi pozíciókat töltött be. Ugyanakkor az udvari szolgálat is szerepet kapott nála, feltehetőleg Ferenc befolyásának köszönhetően, ugyanis I. Ferdinánd és Miksa kétlovas szolgája volt 1564-67 között.¹³⁶ Ezen az udvari pozíción le lehet mérni, hogy milyen befolyással is bírt Forgách Ferenc. 1550 után indult emelkedésnek a magyarok létszáma a bécsi udvartartásban, s az egy, kettő, három, vagy négy lovassal szolgáló udvarnokok, apródok és étekgógók között volt a legtöbb magyar nemes.¹³⁷ Abban az időszakban, amikor Imre e tisztségét viselte, 4 és 7 között változott az ezt betöltő magyar nemesek száma,¹³⁸ ebben az idő keresztmetszetben az összes tisztség közül ezt töltötték be a legnagyobb számban magyar nemesek.¹³⁹

Pálffy Gáza táblázata¹⁴⁰ is jól mutatja a fent említett tényeket, látjuk, hogy a 2 lovas szolgálók csoportja a legnépesebb a magyarok között. Imre 1563-ban kerülhetett az udvarba, a koronázásokkal kapcsolatban, s Ferenc ekkor és ezt követően járhatta ki számára tisztségét. Ha a magyarok által betöltött pozíciókat nézzük, akkor az Imre számára nyert tisztség a közép kategóriát üti meg, de a későbbiekre nézve ideális kiindulópontot nyújthatott volna, ha Imre az udvarban marad.¹⁴¹ Ez pontosan mutatja, hogy Ferenc jelen időszakban befolyását tekintve közepes pozícióban állt, épp ez indokolhatta, hogy további emelkedést próbáljon elérni.

Forgách Simon pályája

Zsigmond gyermekei közül Simon futotta be a legnagyobb karriert, így apja munkásságához hasonlóan az ő tevékenységét, illetve a család hatalmi helyzetét is több alfejezetben fogom bemutatni, melyek a következők lesznek:

1. Forgách Simon katonai munkássága
2. Forgách Simon kapcsolati rendszere
3. A Forgách család birtokai, Simon szerzeményei

¹³⁶ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 125. p

¹³⁷ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 113. p

¹³⁸ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 112. p

¹³⁹ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 112. p

¹⁴⁰ Pálffy Géza: A Magyar Királyság i. m. 112. p

¹⁴¹ Pálffy Miklós karriere is ezt mutatja. Pálffy Géza: A magyar nemesség i. m. 327. p

Forgách Simon katonai munkássága

Mint korábban írtam, Simon katonai pályájának első állomása kimutathatóan Lippa ostroma 1551-ben, Nádasdy seregében csapatvezér volt.¹⁴² Már ezen az állomáson sikerült maradandót alkotnia: az ostrom alatt, mikor a német és spanyol zsoldosok a faltörésnél megfutamodtak, Nádasdy és Simon együtt vezettek lovasrohamot, ami megfordította az összecsapás kimenetelét, Nádasdy és Forgách cselekedete megújította Ferdinánd csapatainak küzdőszellemét.¹⁴³ Bár a csatában 11 sebet szerzett,¹⁴⁴ 1552-ben már új állomáshelyen találjuk. Temesvárott Losonczy István alatt teljesített szolgálatot mintegy hatvan lovasával¹⁴⁵ az ostrom ideje alatt, amit Kara Ahmed pasa hadoszlopa vívott.¹⁴⁶ Az ostrom több mint egy hónapi harc után a vár feladásával végződött, ám a szabad elvonulás feltétele nem teljesült, Forgách Simon pedig megsebesült és török fogságba esett.¹⁴⁷ A források eltérően nyilatkoznak arról, hogy Simon miként szabadult meg a fogságból. Tinódi halottnak tudta: "Vesze egy jó vitéz, az jó Forgách Simon,/Kinek vitézségét látták ott a harczon.",¹⁴⁸ Istvánffy pedig arról számolt be, hogy Balassa Menyhárt váltotta ki fogolycserével.¹⁴⁹ Ezzel szemben Forgách Ferenc váltságdíjról tett említést.¹⁵⁰ Emellett Ferenc röviden megemlékezett még arról, hogy Simon egyik katonája, Ispán István¹⁵¹ hogyan szökött meg a törökök fogságából, könnyen lehet, hogy ő vitt hírt Simon életben maradásáról, ezt pontosan nem tudjuk, ugyanakkor még a későbbiekben szerepet fog játszani. Bártfai és Sörös Pongrác is Forgách Ferenc beszámolóját fogadják el, s az tűnik a legbizonyosabbnak, minden bizonnyal a váltságdíjat a családnak kellett megfizetni s erről

¹⁴² Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 596. p; Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 235. p

¹⁴³ Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 585.-586. p; Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. i. m. 209.-210. p

¹⁴⁴ Forgách Ferenc és Istvánffy is más-más sérüléseit emeli ki munkájában. Istvánffy szerint mindkét lábszárát átszúrták lándzsával, Ferencnél pedig azt olvassuk, hogy csak a homlokán és a jobb szeme fölött húzódó seb hagyott nyomot hátra. Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 586. p; Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. i. m. 210. p

¹⁴⁵ Istvánffy Kölnben kiadott művében 60 lovasról ír (sexaginta equites) Nicolai Isthuanfy: Pannoni Historiarum de rebus Vngaricis libri 34. Antonius Hieratus, Köln, 1622. 324.p, akárcsak Forgách Ferenc: Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 603.p Sörös Pongrác és Bártfai Szabó László is 60-at ír (Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 597.p; Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 236.p); Tállyai Istvánffy-fordításában viszont már 600 lovas szerepel: Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. i. m. 240. p

¹⁴⁶ Pach Zsigmond Pál, főszerk.-Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország története. m. 203. p

¹⁴⁷ Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 605. p; Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. i.m. 246. p

¹⁴⁸ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 597. p

¹⁴⁹ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 597. p

¹⁵⁰ Forgách Ferenc: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 606. p

¹⁵¹ Ispán István, mint látni fogjuk, mindvégig fontos szerepet játszik Forgách Simon katonai vállalkozásaiban, mint az Simon Elefánthy Imrének írott levelében is megjelenik. MNL OL P 1888 1. tétel No. 63; MNL OL P 1888 1. tétel No. 64

Ferencnek biztos tudomása lehetett. 1553 körül köthetett házasságot Pemfflinger Orsolyával.¹⁵² 1556 a következő időpont, eddigi helytállásáért ekkor kapta meg jutalmát Ferdinándtól.¹⁵³ A birtokadományról az arra vonatkozó alfejezetben fogok szólni, itt most a lényeges az, hogy 1556-ban Kis-Szeben kapitányává is kinevezte Ferdinánd.¹⁵⁴ A király 100 lovas tartására kötelezte, amire a kamarától lovasonként négy forintot kapott 1-1 hónapra, valamint a királytól Hertnek várát uradalmaival a zsoldok rendezésének biztosítására.¹⁵⁵ Izabella királyné hívei török segítséggel Felső-Magyarországon kezdtek harci tevékenységbe, amire válaszként Ferdinánd Dietrich Marcellt és Puchaim Farkast az országrész védelmére küldte. Simon csatlakozott hozzájuk,¹⁵⁶ Tarkót és Újvárt az ő tervei alapján foglalták el és rontották le. Még ebben az évben, a táborban kapta meg újabb kinevezését: tiszántúli főkapitány és váradi végvidéki főkapitány lett.¹⁵⁷ Valószínűnek látom, hogy a kinevezésében fontos szerepet játszott testvére Forgách Ferenc. Ferenc ebben az esztendőben lett váradi püspök s jól felfogott érdeke volt, hogy székhelyét megvédhesse, valamint, hogy egy családtagja legyen annak kapitánya. Ez hatalmi helyzetéhez sokban hozzájárulhatott volna, amennyiben Várad védelmét sikeresen keresztül tudták volna vinni. Ugyanakkor a védelmet nem sikerült megoldani: bár Forgách Simon majd egy évig tudta tartani Váradot, a készletek kimerülése,¹⁵⁸ valamint a felmentő sereg hiányának következtében kénytelen volt a várost feladni 1557 nyarán.¹⁵⁹ A védelem sikertelenségének ellenére Simon jelentős sikert könyvelhetett el és Ferdinánd jutalmai ezt bizonyítják. Még az ostrom ideje alatt, 1557. január 21.-én Ferdinánd báróvá emelte.¹⁶⁰ Látjuk tehát, hogy Simon katonai érdemei önmagukban elégségesek voltak, hogy Ferdinánd báróvá emelje s így érthető, hogy az 1560-as oklevél szövegében miért Forgách Ferenc szerepe van jobban kidomborítva. Ennél fogva le kell szögezzük, hogy a két testvér

¹⁵² *Bárfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 237. p; *Sörös Pongrácz*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 598. p

¹⁵³ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

¹⁵⁴ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 698. p

¹⁵⁵ *Bárfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 237. p; Hertnek váráról és későbbi sorsáról részletesebben a végrendeletben emlékezik meg. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

¹⁵⁶ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 699. p

¹⁵⁷ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 702. p; *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

¹⁵⁸ Ahogy Forgách Simon öccsének történeti munkájának jegyzetében írja: „De bizony egy ebédre való sem volt, hanem Ártándi Kelemen küldött vala egy keveset.” *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 710. p

¹⁵⁹ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 710. p; *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 264. p; *Verancsics Antal*: Memoria rerum 1504-1566, memoria rerum : A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete : (Verancsics-évkönyv). Budapest, 1981. 104. p

¹⁶⁰ MNL OL: P 287 Fasc. A. No. 29

munkássága egyformán jelentős arányban játszott szerepet emelkedésükben s teremtett utat a család számára az arisztokrácia soraiba. Ezt magyarázza az is, hogy az 1557-es oklevél ellenére három évvel később is szerepel Simon a rangemelő okiratban. A címadományhoz járó kiváltságok megfogalmazása egyazon formula szerint történt az 1557-es és 1560-as oklevélben is, azok szó szerint megegyeznek,¹⁶¹ eltérést az jelent, hogy az 1557-es rangemeléssel ellentétben az 1560-as oklevél a címet örökletessé teszi.¹⁶² Katonai karrierjének korai szakasza ezzel zárult.¹⁶³ Egy aránylag rövid, mintegy hat éves periódus csupán, ugyanakkor ez idő alatt megmutatkozott személyes bátorsága (Lippa, Temesvár, Várad ostroma), valamint hadvezéri tehetsége (1556-os felső-magyarországi harcok), mellyel sikerült bejutni az arisztokrácia körébe s a birtokállomány gyarapítását is megalapozni, mint ezt látni fogjuk a vonatkozó alfejezetben. Előrehaladásában Pemfflinger Orsolyával kötött házassága is közre játszhatott, mivel korábban láthattuk, hogy a Pemfflinger família jó kapcsolatokkal rendelkezett az uralkodó udvarában. Katonai rangját tekintve is emelkedő tendenciát észlelhetünk: a csapatvezérségből kis-szebeni kapitány lett, majd végvidéki főkapitány.

Katonai pályájának második szakasza 1557-ben vette kezdetét, ugyanis Várad eleste mint láttuk, nem törte derékba Simon karrierjét, sőt pozíciója emelkedett, minek következtében még aktívabb katonai tevékenységbe bocsátkozott, feltehetőleg az ostrom miatti reváns vágya is fűthette. Csapataival Kassára vonult, ahol a királyi csapatokkal egyesült és új támadási tervet készítenek Telekessy Imrével és Derssfy Istvánnal.¹⁶⁴ A szakirodalom ezzel kapcsolatban a következő problémát veti fel: Sörös Pongrácnál szerepel Derssfy, de nem István, hanem János.¹⁶⁵ Bártfai csak Telekessyről tesz említést,¹⁶⁶ a források közül Forgách Ferenc munkájában is csak Telekessy szerepel.¹⁶⁷ Istvánffi történeti munkájának tükrében viszont, valamelyest tisztázható a kérdés, mert 1556-57 között Derssfy István a

¹⁶¹ „omnibus illis gratiis, priuilegis, honoribus, immunitatibus, liberatibus et exemptionibus, quibus dicti regni nostri Hungariae Barones, tam consuetudine, quam iure utuntur et fruuntur, tam intra quam extra iudicia, aut alias ubiuis, uti, frui et gaudere...” MNL OL: P 287 Fasc. A. No. 29; MNL OL: P287 Fasc. A No. 30; az említett formula egyébként csak kevés eltérést mutat Pethő János 1549-es diplomájával, mely a kancellária egyik formulás könyvébe és a Királyi Könyvekben is rögzítésre került. *Pálffy Géza*: Utak az arisztokráciába i. m. 16. p

¹⁶² MNL OL: P 287 Fasc. A No. 30

¹⁶³ A szakasz itineráriumának térképes ábrázolása a melléklet 4. ábráján

¹⁶⁴ Az 1557-es év hadjáratának itineráriuma: melléklet 5. ábra

¹⁶⁵ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 602. p

¹⁶⁶ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 238. p

¹⁶⁷ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 711. p

kassai kapitány és a felső-magyarországi városok főkapitánya,¹⁶⁸ valamint Istvánffy szerint Ferdinánd a felső-magyarországi hadszíntéren Puchaim-ot Telekessy Imrével váltotta (a forrás tanúsága szerint ezer lovassal és ezer gyalogossal).¹⁶⁹ Ennek tükrében a legvalószínűbb az, hogy Telekessy Imre, Derssffy István és Forgách Simon tanácskozhatott, mivel a főkapitány illetékessége alá tartozó területen és csapatokkal annak bevonása nélkül bajos lett volna hadmozdulatokat kezdeményezni. Az eredmény Kovászó, Szöllős, majd Lelesz bevétele s a nagyszöllősi csata lett, mely a hadjárat folyamán elfoglalt szöllősi vár felmentését célozta, ahol az erdélyiek vereséget szenvedtek (a várat pedig értelemszerűen felmentették), az őket vezető Tarczay György pedig elesett,¹⁷⁰ majd a királyi csapatok Tokajt, Göncöt és Sárospatakot megtámadták és kifosztották.¹⁷¹ Visszatértek Kassára rövid pihenőt tartani, majd Bebek György több várát: Olcsvát, Szitnyát, Barkót és Kövesdet foglalták el.¹⁷² Forgách, Telekessy és Derssffy 1557-es hadi tevékenysége ezzel még nem ért véget: Ferdinánd sikereiken felbuzdulva Szerencs megvívását adta nekik utasításba s ehhez 12 havi zsoldot juttatott nekik.¹⁷³ Az esztendő lokális hadjáratát azonban mégsem Szerencs ostroma zárta le, hanem az oszmánokkal való összecsapás: a területen fosztogató Velicsán béggel Kaza környékén csaptak össze októberben.¹⁷⁴ Az ekkor Ferdinándhoz pártolt Bebek Györggyel szövetkezve tették ezt, ami azért is bír jelentőséggel, mert ebből a pártváltásból látszik, hogy Simonék milyen eredményességgel léptek fel Bebekkel szemben.¹⁷⁵ A török csapatokat szétverték, amelyben Forgách Simon és Telekessy Imre játszották a döntő szerepet, a rosszul kezdődő összecsapást győzelemre fordítva, ezzel lezárva az 1557-es hadi vállalkozást.¹⁷⁶ Ezt követően arról van adatunk, hogy Simon 1558-

¹⁶⁸ Kinevezéséről Istvánffy így ír: „Macedóniai Pétert, kit az minapében Kassán megholt Tarnóczy András helyébe küldött vala, visszahíja, mivel csak magával külön volna dolga, s Kassát Derssffy István kezére bíz.” *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 265. p; *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

¹⁶⁹ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 265. p

¹⁷⁰ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 275-277. p; *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 711. p

¹⁷¹ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 277. p

¹⁷² *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól 279. p; *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 717. p

¹⁷³ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 282. p

¹⁷⁴ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 284. p; *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 724. p

¹⁷⁵ Ennek ellenére Bebek nem maradt meg Ferdinánd hűségén, jellemével kapcsolatban, a Verancsics évkönyvben a következő szerepel az 1566-os esztendőnél: „... de mégis állam lator mint azelett, kész terök, kiesz lator.”; *Verancsics Antal*: Memoria rerum 1504-1566 i. m. 119. p

¹⁷⁶ Az ütközet megvívása során a királyi csapatok taktikailag hibásan léptek fel: seregük nem egységesen, hanem megosztva, részletekben vette fel a harcot a törökökkel. Ennek oka az volt, hogy a törökök morálisan hatottak üldözőikre: foglyaikat (gyerekeket és nőket) elkezdtek legyilkolni, így érthető, hogy a magyar vezérek miért bocsátkoztak elhamarkodott összecsapásba s miért nem vették figyelembe, hogy az előőrs, valamint a többi seregtest egymáshoz képest igen széthúzódva haladt. Simon saját leírása a csatáról testvére

ban Kassa alkapitánya volt, gersei Pethő János alatt,¹⁷⁷ Simon tisztségéről Ferdinánd parancsából szerzünk tudomást, miszerint Simonnak kellett Kassa várossal megegyezni a legelők ügyében, melyre mind a városnak, mind a védelmi feladatokat ellátó katonáknak szüksége volt.¹⁷⁸

Forgách Simon továbbra is Kassán teljesített szolgálatot, feltehetőleg.¹⁷⁹ Az országgyűlésen a magyar rendek panaszaiból kiderült, hogy Kassa és környéke a katonaság és a kapitányok folyamatos atrocitásainak voltak kitéve, de arról, hogy Forgách Simon részt vett-e ezekben, nincs adatunk s annak tükrében kevésbé valószínű, hogy amikor 1564-ben Eger környékén ilyen ügybe keveredett, annak per és büntetés lett a vége, jól lekövethető nyoma maradt. 1560-ban május és szeptember között felső-magyarországi végvidéki és kerületi főkapitány volt,¹⁸⁰ majd Zay Ferenc¹⁸¹ alatt továbbra is a kassai katonaság kapitánya. Kassán töltött szolgálati ideje alatt különbözött össze első ízben Verancsics Antallal 1559-ban és 1560-ban, amit a kapcsolati rendszerénél ki fogok fejteni. Az 1562-ben a felső-magyarországi területen kiújuló harcokban Simon is részt vett, Zay Ferenc, Balassa Menyhárt, Székely Mihály oldalán, melyet János Zsigmond ellen indítottak, és amibe a budai és a temesvári basák is bekapcsolódtak az erdélyiek oldalán.¹⁸² Bár az ország ezen területén a harcok sikerrel indultak, az oszmán csapatok beavatkozása hamar változtatott a helyzeten s a királyi csapatok Szatmárba szorultak vissza, Forgách Simon is az ostromlott erődben rekedt, Szatmár védelmében vitézségével komoly szerepet vállalt Dobó Domonkossal együtt.¹⁸³ Az oszmánok ostroma azonban élelem hiánya miatt sikertelen volt,¹⁸⁴ így a királyiak Ecsednél kisebb összecsapásba bocsátkoztak a basák csapataival, de jelentős eredménye ennek nem lett, erről az összecsapásról Balassa Menyhárt 1562. május 7.-én keltezett levelében számolt be Zay Ferencnek: „[...] jöllehet nagy harcok lének köztünk, s mind egyfelől s mind másfelől halálok is lének az török között s mi köztünk; de istennek kegyelmességéből az ő felsége szerencsájével az mi

munkájának jegyzetében: *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 725. p; *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 284.-286. p

¹⁷⁷ Pethő 1557-59 között volt kassai főkapitány. *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.; *Pálffy Géza*: A magyar nemesség i. m. 326. p

¹⁷⁸ H. Németh István: Kassai katonák és polgárok a XVI. században (A hadsereg társadalmi és közigazgatási hatásai egy kereskedőváros életében). In: *Levéltári Közlemények*. 1997. 68. szám. 167. p

¹⁷⁹ Az 1560-66 közötti időszak itineráriumának térképes ábrázolása a melléklet 6. ábráján

¹⁸⁰ *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

¹⁸¹ Zay Ferenc életével kapcsolatban: *Pálffy Géza*: A magyar nemesség I. Ferdinánd i. m. 48.-49. p; Thallóczy Lajos: Csömöri Zay Ferenc 1505–1570. Budapest, 1885.

¹⁸² *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 773. p; *Oborni Teréz*: Erdély i. m. 19. p

¹⁸³ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 776. p; *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 319.-320. p

¹⁸⁴ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 778. p

kegyelmes urunkéval, gyalázattal menének el, [...]”.¹⁸⁵ Ezt követően Ferdinánd és Miksa kíséretében volt a prágai koronázáson. 1563. december 13.-a és 1564. február 10.-e között Simon Mágócsy Gáspár helyettese volt az egri főkapitányi poszton.¹⁸⁶ Ebben az időszakban történt meg az említett erőszakoskodás, 1564. február 9.-én.¹⁸⁷ Nagy-Tályán 60 katonájával a helyiektől kapott és vásárolt javakból mulattak, majd ittas állapotban támadtak rá az egyik helyi kisnemesre, hogy bort raboljanak. Kísérletük verekedésbe torkollott, melyből Simon is kivette a részét s nem meglepő módon Simon és katonái kerekedtek felül.¹⁸⁸ Az esetből 1574-ig tartó pereskedés lett, melyben végül Forgáchot 100 forint kártérítés fizetésére ítélték.¹⁸⁹ A per folyamán a kárvallott kifejezésre juttatta, hogy nem ez volt Simon egyetlen Eger környéki erőszakoskodása.¹⁹⁰ Sörös Pongrác e lépéseit Verancsics elleni ellenszenvével igyekszik magyarázni két részes tanulmányában, de szerintem ez kevésbé kielégítő magyarázat, sokkal inkább lehet szó arról, hogy tudatos vezérként igyekezett katonái előtt megtartani a maga reputációját, egyfajta „betyár becsületet” vállalva velük. Verancsics ezek miatt a hatalmaskodások miatt panaszt emelt Miksánál, ugyanakkor a király válasza mutatja, milyen erőssé váltak ekkorra Simon pozíciói, mert a király arra intette Verancsicsot, hogy ilyen apróságok miatt ne pereskedjen, mert földjei védelmét Simonnak köszönheti.¹⁹¹ 1564 további hónapjaiban Simon a család birtokain tartózkodott, majd 1565-től ismét táborban találjuk: Tokaj, Szerencs és Nagybánya ostrománál.¹⁹² 1566-ban Miksa Augsburgba menő díszkíséretének vezetését mind ő, mind Batthyány Ferenc, mind Zrínyi Miklós a fia nevében visszamondta,¹⁹³ s csak hosszas rábeszélés után áll kötélnek, hogy Lazarus von Schwendi tanácsosa legyen.¹⁹⁴ Forgách Ferenc ezt a következőképpen írja: „Kassa környékén az ellanyhuló hadi helyzetet Forgách Simon érkezése serkentette fel: abban az időben nem volt más, akit katonai dicsőség dolgában járatosabbnak tartottak. Előbb nem egyszer kijátszották és reményekkel hitegették; akkor – miközben csak a magáét védte – a császár

¹⁸⁵ *Károlyi Árpád*: Balassa Menyhért egy magyar levele, 1562. In: *Történelmi Tár*: 1. sorozat. 1881. 4. évfolyam 2. szám 381. p.

¹⁸⁶ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 609. p; *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 243. p

¹⁸⁷ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 610. p

¹⁸⁸ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 610. p

¹⁸⁹ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 610. p

¹⁹⁰ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 610. p

¹⁹¹ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 244. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 611. p

¹⁹² A támadás Schwendi vezényletével indult. *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 244. p; *Oborni Teréz*: Erdély i. m. 20. p *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 611. p

¹⁹³ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 831. p

¹⁹⁴ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 244. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 611. p

ígéretekkel és ismételt levelekkel hívta és Svendi társává, haditanácsosává tette meg.”¹⁹⁵ Bár Ferenc fogalmazása annyiban pontatlan, hogy, Simon jegyzetének tanúsága szerint, nem társa, hanem „segítője, és tanácsa legyen”,¹⁹⁶ ennek ellenére a lényeges momentum mégis kicsendül a szövegből: Simon ambícióit érezte sértve. Miksával szembeszegülése véleményem szerint abból származhatott, hogy magasabb tisztségre vágyott, valamelyik kerületi vagy végvidéki kapitányságra, amit korábbi érdemei és szolgálatai alapján méltónak érzett. Miksa ígéreteire való utalás is erre enged következtetni, valószínűleg, adomány, vagy tisztség lehetett az ígéretek tárgya, erről forrás nem maradt fenn. Forgách értékes segítsége lehetett Schwendinek, mivel, mint láttuk, gyakorlatilag 1557 óta a régióban katonáskodik, ami komoly tapasztalati tőkét jelentett s alkalmas tanácsossá tette. A sikerek nem is maradtak el: Rimaszombatnál győzelmet arattak, majd Simon elfoglalta Krasznahorkát, Sárospatakot egy hétig biztosította János Zsigmonddal szemben, majd 1566 végén Szádvár ostromába kezdett.¹⁹⁷ 1566-ban gyakorlatilag csak ezen a hadszíntéren sikerült a királyi csapatoknak sikereket elérni s ez jelentős mértékben volt Simonnak köszönhető. 1567-ben Szádvár ostroma január 14.-én sikerrel végződik,¹⁹⁸ majd Kassán tart Schwendi tanácsot, ahol beszámol Munkács elleni tervéről, amit Simon ugyan ellenez,¹⁹⁹ Schwendi mégis tanácsa ellen cselekedve elfoglalta Munkácsot.²⁰⁰ Az ostrom alatt Simon továbbra is Schwendi oldalán harcolt, majd, feltehetőleg az 1566-os ígéretek és érdemek eredményeként, Miksa Simont Eger főkapitányává nevezte ki, valamint Borsod és Sáros vármegye főispánjává.²⁰¹ Lényegében az 1567-es esztendővel²⁰² zárult Simon pályafutásának második általam elkülönített szakasza. Mint láttuk intenzív hadi tevékenység jellemezte ezt a szakaszt, ami azzal a törekvéssel magyarázható, hogy igyekezett a korábbi váradihoz hasonlóan tekintélyes pozíciót szerezni, s ez 1567-re sikerült.

¹⁹⁵ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 864. p

¹⁹⁶ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 864. p

¹⁹⁷ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 438. p

¹⁹⁸ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 245. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon báró: első közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 7. szám, 616. p

¹⁹⁹ Simon a következőképp ír erről Ferenc munkájának jegyzetben: „[...] begyűjtett vala bennönket, és tanácsot kérdvén, én azt mondtam, hogy ne indítson mast hadat, holott se pénze, se élése, se népe olyan hadhoz elegendő nincsen; az fejedelemtől is semmi biztatása.” *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 893. p; *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 443. p

²⁰⁰ *Forgách Ferenc*: Emlékirat Magyarország állapotáról i. m. 894. p

²⁰¹ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 249. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon báró: i. m. 698. p

²⁰² Az 1567-es esztendő itineráriumának térképes ábrázolása a melléklet 7. ábráján

A harmadik szakasz választóvonalala a drinápolyi békekötésből adódik. Épp ezért ennek az 1568-tól induló szakasznak a bemutatását tömörebben teszem meg, mivel a téma szempontjából abban a tekintetben lényeges, hogy ebben a szakaszban mutatkozik meg az első kettőben végbevitt teljesítmények eredménye leginkább, ennél fogva remekül vizsgálható, hogy milyen eredményeket ért el katonai tevékenységével Simon. 1568-tól csak határvillongásokra korlátozódhatott a háborús cselekmények.²⁰³ Simon ezekből is kivette a részét, több oszmán panasz is szólt ellene.²⁰⁴ Fő tevékenysége az egri védelem rendbe szedése és megszervezése volt. Verancsiccsal ellentéte tovább mélyült, a béke több lehetőséget adott hatalmaskodásokra és vallási ellentéteik kiéleződésére, azonban 1569-es újabb kinevezése ezt megszakította rövid időre, mert dunáninnyi kerületi és bányavidéki végvidéki főkapitány lett, a kapitányságának határai Pozsony vármegye határától Gömör vármegyéig terjedt.²⁰⁵ Azért csak rövid időre, mert Verancsics esztergomi érseki kinevezése újra egy területre „sodorta” őket. Itt is hatalmaskodási problémák ütötték fel a fejüket, Újvár és Surány ügyében, ez egészen 1572-ig húzódott.²⁰⁶ Az új kinevezése birtokaihoz jobban közelített, hatalmi ambícióit is jobban szolgálta így, ez is magyarázata a Verancsics elleni hatalmaskodásoknak. Szintén hatalmának növekedését mutatja, hogy 1573-1581 között a dunáninnyi kerületi és bányavidéki végvidéki főkapitány helyettes Ispán István,²⁰⁷ akinek a nevével már 1552-ben Temesvárral kapcsolatban találkoztunk, s akiről így tudjuk, hogy Simon embere volt.²⁰⁸ A tény, hogy saját emberét sikerült egy komoly pozícióba juttatni, mely az övéhez szervesen kapcsolódott, jól mutatja, hogy milyen tekintélyre és befolyásra tett szert Simon erre az időszakra, főképp korábbi hadi érdemeinek köszönhetően. A kerületi illetve a végvidéki főkapitányság két különböző hivatal volt, a kerületi főkapitányság magyar rendi jellegű volt, míg a végvidéki főkapitányi tisztség az udvari és így a birodalmi hatalom katonai letéteményesét jelentette

²⁰³ Pach Zsigmond Pál, főszerk.-Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország története I. m. 605. p

²⁰⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 249. p; Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách i. m. 699. p

²⁰⁵ Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki végvárrendszer 1576. és 1582. évi jegyzékei In: Hadtörténelmi Közlemények. 1995. 108. évfolyam 1. szám. 153. p; Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.; Pálffy Géza: A Batthyány család és a dunántúli határvédelem a XVI–XVII. században. In: Batthyány I. Ádám és köre. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. Pilisecsaba 2013. p. 41–66.; 52. p;

²⁰⁶ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 255. p; Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon báró: második és befejező közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 8. szám, 700., 703. p;

²⁰⁷ MNL OL P 1888 1. tétel No. 63; MNL OL P 1888 1. tétel No. 64.; Forgách Simon Elefánthy Imrének írt 1573-as levelében nevezi vicekapitányának Ispán Istvánt, akit megbízott, hogy a nevében járjon el Ghymesben.

²⁰⁸ 1570-ben a következőt írja Forgách Simon: „...misit Stephanus Espan vicecapitaneus meus...” Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány kimutatása a kémkedésre fordított összegekről: 1569-1570. In: Hadtörténelmi közlemények. 1988. 101. évfolyam, 3. szám. 542. p; Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

az ominózus régióban.²⁰⁹ Nem volt ritka, hogy taktikai megfontolásból egy kézben összpontosították a két katonai feladatkört,²¹⁰ Simon kinevezése így bizonyítja, hogy mind a magyar politikai elit, mind az udvar potens katonai vezetőt látott benne és mindkét politikai csoport támogatását élvezte tapasztalatai, érdemei és kapcsolati hálója révén. A forrásoknak köszönhetően van ismeretünk egy 1570-ben lezajlott kisebb határvillongásról, amikor Simon Szob mellett a törökök hajóit egy portyán felégette.²¹¹ Forgách Simonnak az 1569-1570-es évekről fennmaradt kémkedési jegyzéke lehetőséget ad arra, hogy felmérjük, milyen irányba indította Simon a hírszerzőit, mik voltak a kapitányságának szempontjából frekvenciált információs források. A forrás tükrében Buda, Párkány, valamint Nándorfehérvár és Szendrő voltak azok a helyek, ahová rendszeresen indított Simon kémeket,²¹² s hírszerzési módszereit tekintve megállapíthatjuk, hogy vagy kémeinek közvetlen jelentésére támaszkodott, vagy az említett helyeken informátorokat igyekezett megnyerni magának a törökök soraiból, mint a párkányi adószedőt, vagy a budai szpáhit.²¹³ Az említett személyeket ajándékokkal vesztegette meg, melyeket informátorai vittek el az említett egyéneknek.²¹⁴ Az 1572-73-as esztendő volt hadi szempontból aktívabbak a területen, amikor az esztergomi és nógrádi bégek Léva és Újvár körzetében fosztogattak és igyekeztek az erődítéseket gátolni, mire Forgách garantálta csapatai felvonulásával a vidék biztonságát.²¹⁵ 1576-ban is kénytelen felvonulni Kékkő ostroma miatt csapataival, de összecsapásra ekkor sem került sor.²¹⁶ Szintén 1576-ból, a pozsonyi marhakereskedők panasaiból értesülünk Simon kisebb hatalmaskodásáról, katonái az utat akadályokkal látták el és leszűkítették, s ha az ilyen módon kialakított útról a jószágok valamelyike letért, azt bírsággal sújtották, az állatok hajtóit pedig olykor bántalmazták.²¹⁷ Ebből az évből forrás alapján van számadatunk arról, hogy pontosan hány vár és császári zsoldban álló katona tartozott Forgách Simon bányavidéki végvidéki főkapitánysága alá.²¹⁸ Ennek alapján 16 várban összesen 1314 lovas és 2152 gyalogos katona teljesített

²⁰⁹ *Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki végvárrendszer i. m. 118. p; Pálffy Géza: A Batthyány család i. m. 51. p*

²¹⁰ *Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki végvárrendszer i. m. 119. p*

²¹¹ Az esetről Forgách Simon 1569-70 közötti kémkedésre költött összegeinek jegyzékéből derül fény, melyet a kamarának nyújtott be. A forrásról bővebben a kapcsolati rendszer tekintetében lesz még szó. *Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 543. p*

²¹² *Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p*

²¹³ *Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p*

²¹⁴ Leggyakoribb tétel a különböző sodronyvértek voltak (sodronying, kesztyű) de emellett fegyver és szövet is szerepel a listában. *Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p*

²¹⁵ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách i. m. 705. p

²¹⁶ *Bárfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 258. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 706. p*

²¹⁷ *Sinkovics István (szerk.): Magyar történeti szöveggyűjtemény I. Budapest, 1968. 180. p*

²¹⁸ *Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki i. m. 114.-185. p*

szolgálatot Simon parancsnoksága alatt.²¹⁹ 1577-ből van adatunk Forgách Simon főkapitányi fizetéséről, mely 1000 magyar forint volt.²²⁰ A források vizsgálata alapján Nyitra és Bars vármegyék fizették Simont a dikából, a Magyar Kamara Vízkelethy Tamás nyitrai és Liptay György barsi dikátoroknak küldött a fizetésről parancslevelet.²²¹ A két vármegye a költségeken nem fele-fele arányban osztozott, hanem a forrás tanúsága szerint Nyitra 600 forinttal,²²² Bars pedig 400 forinttal²²³ járult Simon fizetéséhez. A hírszerzésre fordított költségek tekintetében a Magyar Kamara folyamatos hátralékkal volt Simonnak,²²⁴ s mivel 1579-ben Bars megye nem tudta rendezni a Kamara tartozását,²²⁵ a Kamara Nyitra megyének küldött az ügy érdekében parancslevelet, hogy az 574 forintos tartozást egyenlítsék ki.²²⁶ Az összeg megfizetéséről nincs adatunk, azonban annak alapján valószínűleg Nyitra vármegye kiegyenlítette a tartozást, hogy 1582-ben Radéczy Istvánnak, mint kamarai elnöknek már csak 510 forintos tartozást kellett kiegyenlíteni.²²⁷ Ez abból valószínűsíthető, hogy az 574 forintos tartozás mintegy négy év (1575-1579) alatt halmozódott fel,²²⁸ ami arányban áll azzal, hogy 1579-1582 között viszont 510 forintos tartozás gyűlhetett össze. 1579-ből van még adatunk Forgách Simon fizetéséről Andreas Wiener fizetési elismervényéből, mely Nyitra vármegye kifizetett 350 forintját nyugtázta.²²⁹ A fizetési elismervény szövegéből kiderül, hogy Simonnak és katonáinak zsoldja összesen 2350 forint és 58 dénár volt s a megkapott 350 forintot ennek a költségnek kielégítésére kapta.²³⁰ Annak tükrében, hogy 1577-ben összesen 1000 forint

²¹⁹ A dunáninnyi kerületi főkapitányi tisztség magyar rendi jellege miatt arról az összeírásból nincs adatunk, hogy ilyen minőségben hány katona felett rendelkezhetett Simon, sem magánhadseregének létszámáról, azonban a végvidéki főkapitányság adatai is figyelemre méltóak, gyakorlatilag egyedülállóak a maguk nemében, más időszakból (leszámítva Temesvár ostromát) egyáltalán nincs adatunk a Forgách parancsnoksága alatt lévő katonaság ennyire részletes és pontos számáról, összeírásáról jelenleg. *Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki i. m. 154. p. „Summa Der Graniczort 16. Summa Der Fueßknecht 2152. Summa Der Pfardt 1414. /1314/”* az összeírás summájában összeadási hiba van, mint Pálffy is jelezte.

²²⁰ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 666; MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 667

²²¹ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 666; MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 667

²²² MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 667

²²³ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 666 a differenciát megmagyarázza, hogy Nyitra megye vagyonosabb volt *Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai* (Forgách Simon küzdelme a kémekre fordított összegek megtérítéséért). In: *Bibliotheca et Universitas: Tanulmányok a hatvanéves Heltai János tiszteletére*, szerk. Kecskeméti Gábor et al. Miskolc, 2011. 356. p

²²⁴ *Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai* i. m. 356. p

²²⁵ *Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai* i. m. 357. p

²²⁶ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 758

²²⁷ *Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai* i. m. 357. p

²²⁸ *Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai* i. m. 356. p

²²⁹ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 77. doboz No. 867

²³⁰ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 77. doboz No. 867

volt Simon zsoldja,²³¹ megállapíthatjuk, hogy katonáinak zsoldja 1350 forint 58 dénár összeget tett ki 1579-ben. Főkapitányi teendőit folyamatosan végezte az időszakban, az erődítési munkálatokat szabályozta és irányította, a területen történt hatalmaskodási ügyekben is ő járt el több esetben 1581-ig, amikor is októberben lemondott főkapitányi tisztéről.²³² 1587-ben részt vett a nyitrai hadi tanácskozásban.²³³ Az 1590-es évekig nem is tudunk aktív katonáskodásáról, akkor azonban a hetvenes évei körül járó Simon ismét aktivizálta magát. 1593-ban a tarcali haditanácson részt vett, majd Szabadka, Szécsény és Fülek bevételében is.²³⁴ 1594 novemberéig a felső-magyarországi főkapitány helyettesének posztját látta el,²³⁵ Teuffenbach Kristóf főkapitány alatt.²³⁶ A Hatvan ostromára induló sereget Teuffenbach és Simon vezették, a Hatvan felmentésére indult Hasszán budai basa seregét Simon a reá bízott csapatokkal Tura közelében megverte, erről Telegdy Pál feleségének levelében részletesen beszámolt, leírása alapján Simon rohama döntötte el az összecsapást a törökök és Teuffenbach csapatai között.²³⁷ Jellemző, hogy Simon a források alapján részletesebben ismert hadi cselekményei (Lippa 1551, Kaza melletti ütközet 1557, Szatmár védelme 1562, Hatvan 1594) mindegyikében komoly, vagy épp teljesen csatadöntő szereppel bírt, beavatkozásával minden említett csatában kedvező irányba fordította a harc kimenetelét, ezt értékelhetjük hadvezéri tehetségeként, hogy a kellő pillanatot felismerve cselekedett. Ugyanakkor ez a siker önmagában nem biztosította Hatvan bevételét, mert Szinán seregének érkezésére Teuffenbach Tokaj alá vonult, hogy ott a tatárokkal vegye fel a harcot, bár Teuffenbach tevékenysége nem járt számottevő eredménnyel.²³⁸ Forgách Simon azonban megpróbált a tatár pusztítások ellen tenni, Monostoros-Pályi helységnél összecsapásba is keveredett velük s meghátrálásra kényszerítette őket, bár ez a kis siker a Tura közelivel együtt legfeljebb a seregek becsületét menthette, a hadjárat eseményeit tekintve döntő súllyal nem rendelkező

²³¹ MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 666; MNL OL E 554 Jankovich-gyűjtemény 76. doboz No. 667

²³² Pálffy Géza kutatásai bécsi levéltári alapján pontosan 1581. október 2.-án. *Pálffy Géza A magyarországi és délvidéki i. m. 153. p*

²³³ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách i. m. 269. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 713. p*

²³⁴ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 272. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 715. p*

²³⁵ *Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.*

²³⁶ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 272. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 715. p*

²³⁷ *Sinkovics István (szerk.): Magyar történeti szöveggyűjtemény i. m. 201-205. p*

²³⁸ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 273. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 717. p*

ütközetek voltak.²³⁹ A sikertelenségek súlyát az is jól mutatja, hogy 1594 novemberében Simon le kívánt mondani tisztségeiről, Mátyás főherceg azonban lemondása visszavonására kérte.²⁴⁰ Bár egyéb tisztségeit megtartotta, főkapitány helyettesi posztjáról ténylegesen lemondott, Pálffy Géza kutatásainak tanúsága szerint.²⁴¹ A harctéren 1596-ban fordult meg ismét, a mezőkeresztesi csatában, ahol a harmadik hadoszlopot vezette, Teuffenbachal.²⁴² A tapasztalt hadvezér itt is megtiltotta katonáinak, hogy a csata vége előtt zsákmányolni kezdjenek, mint tette ezt két évvel ezelőtt Turánál, vagy még 1557-ben a Kaza melletti ütközetben.²⁴³ Miután a csata a korai zsákmányolás miatt veszett el, feltételezhetjük, hogy Simon annak is köszönhette életét, hogy maga nem keveredett bele ebbe, bár rokona Forgách Sebestyén a csatatéren maradt.²⁴⁴ Életének ez volt az utolsó katonai vállalkozása, 1598. szeptember 24.-én hunyt el.²⁴⁵

A katonai karrier mellett a harmadik szakasznak egy másik aspektusát is kifejteném röviden,²⁴⁶ mivel ezen lehet az adományok mellett, - melyekről a következő alfejezetben lesz szó-, lemérni Simon katonai működésének sikerességét, s azt, hogy egy ilyen pályával mit lehetett elérni. Az 1568-as drinápolyi béke megkötése után Simon katonai szerepe mellett az ország politikai élete felé is aktívan fordult s ennek három oka van: az első az, hogy a békés időszak lehetőséget kínált számára a politikai életbe való bekapcsolódásra, a második, hogy katonai érdemei szilárd alapot nyújtottak az érvényesüléshez, a harmadik pedig, hogy miután Ferenc távozott a bécsi udvartól, a Forgách család számára ilyen tekintetben bizonyos úr támadt. Simon számára az országgyűléseken való megjelenés jelentette a politikai érvényesülés színterét. 1569-ben olvassuk először nevét a jelenlévők névsorában (*barones et magnates*).²⁴⁷ Ezen az országgyűlésen saját érdekeinek védelmében

²³⁹ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 273. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 718. p

²⁴⁰ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 274. p

²⁴¹ *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

²⁴² *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 265. p

²⁴³ *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 719. p

²⁴⁴ *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 269. p; *Pach Zsigmond Pál*, főszerk.-*Várkonyi Ágnes*, R. szerk.: Magyarország történetei. m. 670. p; a csatával kapcsolatban lásd még: *Tóth Sándor László*: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000.; A csata teljes korabeli leírása: *Istvánffy Miklós*: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól i. m. 261.-270.p

²⁴⁵ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 276. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 721. p

²⁴⁶ A rövidséget az indokolja, hogy szorosan nem kapcsolódik a katonai karrierhez a kifejteni kívánt egység (leszámítva a haditanácsosságot), s részletes kifejtése a dolgozat terjedelmi keretei miatt is problémás lenne, részletes feldolgozása még további kutatás feladata.

²⁴⁷ <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/13orszaggyules.htm>; *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 253. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 704. p

kellett, hogy részt vegyen, ugyanis tanúként volt megnevezve²⁴⁸ a Miksa elleni puccsal kapcsolatos nyomozásban, mellyel Dobó Istvánt és Balassa Jánost gyanúsították, sőt Rueber még Simont is gyanúsította volna.²⁴⁹ Az ügyből lényegében nem lett semmi, a fő bizonyítékot jelentő Kenderessy-féle jelentés hamisságának leleplezéséhez pedig Forgách Simon is hozzájárult, ő leplezte le Kenderessy törököknek küldött kémjelentéseit, melyek alapján a hamisítót az udvar vizsgálat alá vetette.²⁵⁰ Figyelemre méltó azonban az üggyel kapcsolatban, hogy Simon a rá eső gyanú ellenére mégis pont ebben az időszakban kapta meg dunáninneni kerületi és bányavidéki végvidéki főkapitányi kinevezését, tehát karrierjét tekintve előrelépést tudott tenni, ezen ismét jól lemérhetők Simon érdemei és esetlegesen kapcsolati hálójának hatékonysága. 1572-ben is részt vett az országgyűlésen, a főrendek március 15.-iki feliratának aláírói között volt.²⁵¹ 1574-ben pedig a királyi tanács tagja lett.²⁵² 1580-ban ismét részt vett Pozsonyban az országgyűlésen, Batthyány Boldizsár és Nádasdy Ferenc mellett ő is az ellenzék vezéralakja volt, bár sikert nem tudtak elérni, március 16.-án feloszlott az országgyűlés.²⁵³ Ennek ellenére 1582-ben tovább folytatta Simon ellenzéki működését Révay Ferencsel és Pálffy Miklóssal kiegészülve.²⁵⁴ Az ellenzéki politikai tevékenység nem volt veszélymentes: 1582-ben Radéczy István egri püspök és helytartó Simont félre kívánta állítani az útból, de Draskovics György sikeresen kimentette az udvarban.²⁵⁵ Forgách, Nádasdy, Révay és Pálffy Rudolf és a rendek között

²⁴⁸ *Károlyi Árpád*: Okiratok a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez, 1569-1572. In: Történelmi Tár: 1. sorozat. 1879 2. évfolyam 4. szám, 688. p A forrás alapján valószínűsíthető, hogy Simon csupán kikerdező volt az ügyben *Károlyi Árpád*: Dobó István és Balassa János i. m. 571. p

²⁴⁹ Simonnal szemben Ferenc János Zsigmondhoz való pártolása adott okot a gyanakvásra, ténylegesen nem hallgatták ki. *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 253-255. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 704. p Az összeesküvést illetően Forgách Simon leírása: *Kulcsár Péter*: Humanista történetírók. i. m. 946.-947. p

²⁵⁰ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 253. p Bártfai tévesen írja, hogy Simon leplezte le a hamisításokat, a levelek hamissága valójában Kenderessy vallatása során bizonyosodott be, Simon, mint írtam, csupán Kenderessy kémtevékenységét leplezte le. *Károlyi Árpád*: Dobó István és Balassa János i. m. 589-591. p

²⁵¹ *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 5. kötet. Budapest, 1877. 361.-362. p

²⁵² *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách i. m. 705. p

²⁵³ *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 6. kötet. Budapest, 1879. 346.-354. p; *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 260. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách i. m. 709. p;

²⁵⁴ A meghívottak névsora, ahol Simon, mint mágnás szerepel: <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/13orszaggyules.htm>. Az országgyűléssel és Simon ténykedésével kapcsolatban: *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 7. kötet. Budapest, 1881. 16. p; *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 261. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 710. p Pálffy Miklós karrierével kapcsolatban: *Pálffy Géza*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján (Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése). In: Századok. 2009. 143. évfolyam 4. szám. p. 853–882. és *Pálffy Géza*: A magyar nemesség i. m. 307-331. p

²⁵⁵ Draskovics állítása szerint Forgách Imrére haragszik egy pasquillus miatt Radéczy, ezért akart Simonnak ártani. *Nagy Gábor*: „Tu patriae, illa tuis vivet in historiis” i. m. 1226. p

közvetítve mindkét oldal megalégedését szolgálták lényegében, legalábbis az, hogy Forgáchot az országgyűlés megszavazta a nádori fellebbviteli törvényszék tanácsstagjának,²⁵⁶ Rudolf pedig a haditanácsban ajánl helyet számára,²⁵⁷ arra enged következtetni, hogy mind a király, mind a rendek elégedettek voltak működésével.²⁵⁸ A haditanácsban betöltendő pozíciót nem fogadta el, ennek pedig egészségügyi, képességbeli és vagyoni elégtelenségeit hozza érvnek, bár minden bizonnyal az anyagi vonatkozás lehetett a legerősebb,²⁵⁹ itt találkozunk azzal a problémával, amivel a magyar nemesség a bécsi udvar esetében kénytelen volt szembenézni: anyagi helyzetük nem volt elégséges a rangjuknak megfelelő életszínvonal biztosításához Bécsben.²⁶⁰ 1587-ben is részt vett az országgyűlés munkájában, az Ernő főherceghez küldött 12 tagú bizottság tagja volt,²⁶¹ az ellenzék sérelmeinek 11 pontját is ő adta elő.²⁶² Ekkor királyi pohárnokmester lett (magister pincernarum).²⁶³ A pohárnokmesteri cím jogán immár az „igazi bárói” (*veri barones regni*) csoportnak is tagjává vált, 1589-ben pedig újabb kiváltságban lehetett része: az osztrák nemesség soraiba lépett a *Herrenstadt*-ba való bekerülésével.²⁶⁴ Pohárnokmestersége nagyjából a kilencedik helyet jelentette számára a magyar arisztokrácia rangsorában, melyet Pálffy Géza alapos kutatásai alapján ismerhettünk meg.²⁶⁵ 1593-ban ismét meghívták az országgyűlésre,²⁶⁶ ám megjelenése kétséges, tekintve, hogy mint láttuk, az esztendőt fegyverben töltötte Teuffenbach seregében. Rudolf és Báthory Zsigmond 1594-95 között zajló tárgyalásában Rudolf magyarországi megbízottjai között volt Forgách Simon, s a lengyelekkel kötendő szövetséggel

²⁵⁶ *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 7. kötet. Budapest, 1881. 115. p

²⁵⁷ Forgách Simon kinevezése Batthyány Boldizsár és Pálffy Miklós kinevezési lehetősége mellett merül fel a posztra, 1583 telén és 1584 nyarán. *Pálffy Géza*: A Batthyány család i. m. 48. p

²⁵⁸ Az udvarban a Simon iránti bizalom nem lehetett 100%-os Radéczy korábbi vádaskodása mellett bizonnyal Simon és Báthory István rokoni kapcsolata is gyanakvásra adhatott okot, Nádasdy Ferenc esetében is gyanús pontnak bizonyult az udvar szemében a Báthori Istvánnal való kapcsolat. Megjegyzem, Simon valóban levelezett Báthory Istvánnal, mint majd a dolgozatban, a későbbiekben is említem. *Nagy Gábor*: „Tu patriae, illa tuis vivet in historiis” i. m. 1227. p; *Dominkovits Péter – Pálffy Géza*: Küzdelem az országos és regionális hatalomért. i. m. 780. p

²⁵⁹ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 262. p; *Sörös Pongrácz*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 711. p

²⁶⁰ *Pálffy Géza*: A Magyar Királyság i. m. 111. p

²⁶¹ *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 7. kötet. Budapest, 1881. 188. p

²⁶² *Fraknói Vilmos* szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 7. kötet. Budapest, 1881. 194. p

²⁶³ MNL OL: A57 Libri Regii 4:486; <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/>;

²⁶⁴ *Pálffy Géza*: A magyar nemesség i. m. 323. p

²⁶⁵ *Pálffy Géza*: A Thurzó család i. m. 71.-72. p

²⁶⁶ <http://archivum.piar.hu/arisztokrata/13orszaggyules.htm>

kapcsolatban is munkálkodott.²⁶⁷ 1597-ben már betegeskedett, de még kísérletet tett arra, hogy az 1598 elején tartandó országgyűlésen megjelenjen,²⁶⁸ bár betegsége ezt megakadályozta, s végül 1598-ban meghalt. Az országgyűléseken, mint láttuk, egyre fontosabb szerepet töltött be, a tendencia növekvő volt, s mikor katonai méltóságáról lemondott, komoly udvari tisztséget nyert el,²⁶⁹ valamint a katonai karrier koronájaként haditanácsos is lehetett volna, ha elvállalja. Ezekből jól látjuk, hogy harctéri szolgálatai milyen komoly presztízs alapot jelentettek a politikai életben való érvényesüléshez.

Forgách Simon kapcsolati hálója

-Forgách Simon katonai, politikai kapcsolatai

Simon majd fél évszázados aktív katonai és politikai pályafutása alatt komoly kapcsolati hálóra is szert tett. Ennek a hálónak tagjait két kategóriába sorolhatjuk: katonai és politikai kapcsolatok, valamint a konfliktusok. Az első kategóriába tartozókat a pálya bemutatásánál használt három szakasz alapján fogom elkülöníteni a könnyebb áttekinthetőség végett, a második csoport nem oly népes, hogy ez indokolt legyen s Verancsiccsal való viszonyát nem is lenne érdemes így szakaszolni, lineárisan értelmezhető.

Első szakasz: Simonnak az első szakaszban a következők voltak felettesei: Nádasdy Tamás 1551-ben, Losonczy István 1552-ben. Nádasdy remek kiinduló alapot jelenthetett Simon számára, katonai tapasztalatokat is gazdagon szerezhett, s a jelentős tisztségeket ellátó Tamás a felsőbb politikai körök felé is kapocs lehetett, pozitív benyomás esetén pártfogása jelentős kapcsolati tőkét biztosíthatott. A Nádasdynál betöltött szervitori szolgálatnak felekezeti vetülete is feltételezhető, ha figyelembe vesszük, hogy Nádasdy pályája során pártfogolta a protestánsokat. Pucchaim Farkassal és Dietrich Marcellal látszat szerint egyenrangú felekként működtek együtt. Már ebből az időszakból tudjuk, hogy Ispán István mellette volt,²⁷⁰ aki minden bizonnyal szervitora lehetett a források alapján s figyelembe véve későbbi vicekapitányi kinevezését.²⁷¹ Emellett az időszakban levéltári kutatások alapján levelezésben állt Dobó Istvánnal.²⁷²

²⁶⁷ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

²⁶⁸ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 276. p; *Sörös Pongrácz*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 720. p

²⁶⁹ MNL OL: P287 Fasc. T. No. 13. Végrendelete tanúsága szerint: „Ego Simon Forgach de Ghymes, Magister Pincernarum Regalium, et Consularius Sacrae Caesar Maiestatis.”

²⁷⁰ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 597. p

²⁷¹ *Pálffy Géza*: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

²⁷² MNL OL E 172 II. tétel No. 13

Második szakasz: Várad elvesztése után Kassai működése során Derssffy István, Telekessy Imre, gersei Pethő János, Zay Ferenc, valamint Lazarus von Schwendi a felettesei. Schwendi későbbi pályafutását és karrierjét figyelembe véve a vele kialakított pozitív kapcsolat mindenképp jó hatással lehetett Simon pályafutására is, a szakértelmét ismerő Schwendi kiváló pártfogója lehetett Simonnak az udvari körökben, ezt támasztja alá az, hogy az időszakban Kielman és Hans Rueber is rangbeli előmenetelüket Schwendinek köszönhették, valamint a Simonnal rövid időre ugyan csak kapcsolatba kerülő Ottavio Baldigara erődépítész mester.²⁷³ Forgách Simon és Schwendi katonai együttműködése folyamán a német hadvezért Forgách tanácsaival sikeresen segítette és hasznos szakmai együttműködés alakult ki köztük, ugyanis a források közül erre utal az, hogy Schwendi 1576-ban a török elleni védelmi rendszer magyarországi kiépítéséről írt emlékiratában a következőt írja: „A német lovasok pedig az üldözésben haszontalanok, arra teljességgel alkalmatlanok”.²⁷⁴ Forgách Simon meglehetősen hasonló mondatot fűz hozzá öccse történeti munkájához: „[...] mert nehéz az németnek tatárt kergetni.”.²⁷⁵ Miután Simon kommentárját az 1566-os hadjáratához írta, amit a német hadvezér tanácsosaként vívott, valószínűsíthető, hogy Schwendi tapasztalatát Forgách Simon tanácsa alapozta meg s ennek alapján írta 1576-ban a német lovassággal kapcsolatos megjegyzését. Telekessy Imre 1557-ben jelentős harcostársa, kettejük kapcsolatának a harctéren szorossá válásáról tanúskodik az, hogy Telekessy 1560-as végrendeletében testamentuma megtartói között nevezte meg Forgách Simont.²⁷⁶ Gersei Pethő János is a kor kiemelkedő karriert befutott magyar nemesei között volt,²⁷⁷ akivel Forgách Simon is együtt katonáskodott a felső-magyarországi régióban 1557-1559 között, ennek bizonyítéka, hogy Simon és Pethő János közös birtokadományban részesültek.²⁷⁸ Az időszakban harcostársai között volt Balassa Zsigmond és Balassa Menyhárt is. Az ekkor valószínűleg kialakult bajtársias viszony is oka lehetett a személyes érdekei mellett annak, hogy Balassa János ügyének idején szerepet vállalt a Dobó-Balassa ügyben. Az időszakban három személyről is nagy valószínűséggel állítható, hogy Simon szervitorai voltak: Káthay Ferenc és Kamuthy

²⁷³ Domokos György: Ottavio Baldigara egy itáliai várfundáló mester Magyarországon. Budapest 2000. 64. p; Pálffy Géza: A magyar nemesség i. m. 327.-328. p

²⁷⁴ Kelenik József: Lazarus von Schwendi emlékiratai a török elleni védelmi rendszer magyarországi kiépítéséről (1576). In: Századok. 2005. 139. évfolyam 4. szám, 981. p

²⁷⁵ Kulcsár Péter: Humanista történetírók. i. m. 864. p

²⁷⁶ Komáromy András: Telekessy Imre kassai kapitány végrendelete. In: Történelmi tár: 1. sorozat. 1899. 14. évfolyam 1. szám, 145. p

²⁷⁷ Pálffy Géza: A magyar nemesség bécsi integrációjának szinterei a 16–17. században. In: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Szerk. Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György. Budapest 2002. 327.p

²⁷⁸ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1058

Balázs,²⁷⁹ valamint Balogh András, aki kimutathatóan Simon kémszolgálatának embere volt 1565-ben.²⁸⁰

Harmadik szakasz: ebben a periódusban a katonai kapcsolatokhoz képest a politikai életbe való aktív bekapcsolódás hoz változást. Miután társadalmi pozíciójánál és érdemeinél fogva a főrendek köreibe tartozott, így kapcsolati hálója is ebből a körből került ki. Mint láttuk, Batthyány Boldizsár, Nádasdy Ferenc, Révay Ferenc és Pálffy Miklós azok a személyek, akikkel politikai csoportot alkot és együttműködik. Három testamentumos ura közül kettő politikai kapcsolatai közül kerül ki: Nádasdy Ferenc és Pálffy Miklós.²⁸¹ Nádasdy estében a végrendelet szövegét vizsgálva feltételezhetjük, hogy Simon és Ferenc viszonyában kliensi viszony áll fenn,²⁸² Simon Nádasdy Ferenc apjának szervitoraként kezdte pályafutását, Ferenc pedig ekkor királyi lovászmester és magyar tanácsos, negyedik volt a magyar arisztokrácia rangsorában,²⁸³ míg Simon pohárnokmesterként a kilencediken állt. Emellett Báthori Andrással, Kristóffal és Istvánnal is levelezési kapcsolatban állt, valamint Bocskay Istvánnal és Istvánffy Miklóssal is.²⁸⁴ Az időszakban Teuffenbach Kristóf új katonai kapcsolatként jelent meg, aki alatt szolgálatot teljesített rövid ideig. Simon az időszakban levelezésben állt Dobó Ferencsel,²⁸⁵ aki katonai kérdésben kért tőle tanácsot és Simon nem is tagadta meg segítségét.²⁸⁶ Elefánthy Imrével, Nyitra vármegye alispánjával szemben viszont 1573-ban már más hangot ütött meg leveleiben:²⁸⁷ bizalmasabb hangnem bontakozik ki, ugyanakkor fenyegetőbb is.²⁸⁸ Ebből arra következtethetünk, hogy Simon és Elefánthy között alárendeltségi viszony állt fenn. A harmadik periódusban Forgách Simon kémekre fordított költséglistájának²⁸⁹ elemzésével tudomást szerezhetünk a hadvezér néhány familiárisáról, ugyanis a forrás tanúsága szerint Simon kémhálózatát részben helyi elemekre, részben familiárisainak, szervitorainak szolgálataira építette. Gyakorlata volt egy-egy irányítása alá tartozó település bíróját

²⁷⁹ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon báró: első közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 7. szám, 606. p

²⁸⁰ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon báró: első közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 7. szám, 615. p

²⁸¹ MNL OL: P287 Fasc. T. No. 13.

²⁸² „Az tekintetes és nagyságos Nádasdy Ferenc uramat is, és énnékem igen bizodalmas uramat és jóakaró fiamat, kinek én is teljes életemben kedveskedni és szolgálni ígérkeztem” MNL OL: P287 Fasc. T. No. 13.

²⁸³ Domikovits-Pálffy

²⁸⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910. 304. p; Nagy Gábor 1227. p

²⁸⁵ MNL OL E 172 V. tétel No. 32

²⁸⁶ MNL OL E 172 V. tétel No. 32

²⁸⁷ MNL OL P 1888 1. tétel No. 63; MNL OL P 1888 1. tétel No. 64

²⁸⁸ MNL OL P 1888 1. tétel No. 63 „Kegyelmed bizonnal meghiggye, hogy a sereget reá szállítom a vármegyére”

²⁸⁹ Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m.

küldeni hírszerző útra, ilyen volt a surányi bíró, aki minden bizonnyal Simon familiárisa volt, hiszen Surány a birtoka volt ekkor, a sarlói bírót, valamint a sellyei bírót, Orbánt.²⁹⁰ Név szerint említésre kerülő kémei: Varga Péter Varbórol, Újvári Szöcs Mihály, Ispán István és a sarlói származású Tamás.²⁹¹ Ispán István neve már korábban is felmerült, így feltételezhetjük, hogy a többi kém sem csupán időlegesen felfogadott hírszerző volt, hanem mint István, Simon szervitorai illetve familiárisai közül való lehetett. Ez látszik azon is, hogy Szöcs Mihályt és Tamást is két megbízatással látta el egy éven belül,²⁹² míg a jegyzék alapján Móricz Balázs nem kémnek, sokkal inkább Bécsben tartózkodó ágensnek tűnik, hiszen vele vásároltatott a törökök megvesztegetésére értéktárgyakat.²⁹³ Az arisztokrácia tagjainak önreprezentációjában a mecénási szerepkör is fontos volt s ez Forgách Simon esetében is jelen volt: Bocatius János mecénási kapcsolata, Bocatius 1598-ban Forgách Simon halálakor könyvet szentel mecénása emlékének,²⁹⁴ s abban írja, hogy Simon szerzett számára a császárnál nemességet és koszorús költői címet.²⁹⁵ A patronálás felekezeti dimenzióval is bír, mivel Bocatius is Simonhoz hasonlóan evangélikus volt s az eperjesi evangélikus iskola rektora volt, ami egyben regionális kapcsolódási pontot is képezett.²⁹⁶

Forgách Simon végrendelete is gazdagítja a klientúrájáról kapható képet: megtudhatjuk több szolgája nevét, valamint azokét, akikkel birtokzálogosítás miatt kapcsolatba került. Szabó János az a szolgáló, aki ápolta 1598-ban a beteg Simont,²⁹⁷ említést tesz még Farkas és Gombos, valamint Szerafin János nevű szolgáliról, akikről a nevükön kívül többet nem tudunk meg, valamint a szakácsáról, Jankóról aki „jámbor szolga és felette szükséges szolga”.²⁹⁸ Birtokzálogosítás tekintetében a lokális elittel került kapcsolatba, az összegek szerinti nagyságrendben Baraczkay Gáspár 900 forint,²⁹⁹ Pogrányi Benedek 700 tallér,³⁰⁰ Csúzy Pál 400 Forint.³⁰¹ Baraczkay Gáspárról keveset tudunk, csupán annyit, hogy Bars vármegyében birtokos család tagja, a végrendelet alapján azonban kijelenthetjük, hogy

²⁹⁰ Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p

²⁹¹ Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p

²⁹² Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p

²⁹³ Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány i. m. 542. p

²⁹⁴ *Bocatius, Joannes: Musae parentales ... Simonis Forgacz, liberi baronis de Gyemes ... placide et pie 20. Septemb. anno MDXCVIII. demortui / Conscriptae et dedicatae filiis eiusdem a m. Ioanne Bocatio p. l. Epperiessinae scholae rectore. Bártfa, 1598. [a műben nincs oldalszám feltüntetve]*

²⁹⁵ *Bocatius, Joannes: Musae parentales i. m.*

²⁹⁶ *Bocatius, Joannes: Musae parentales ... i. m.*

²⁹⁷ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

²⁹⁸ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

²⁹⁹ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁰⁰ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁰¹ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

komoly vagyonnal rendelkező birtokos nemesről van szó.³⁰² Pogrányi Benedek nem csak üzleti, hanem katonai kapcsolatot is jelentett Simon számára, mivel Benedek volt 1595-1610 között a dunáninnyi és bányavidéki főkapitány helyettes (1604-ben június-szeptember között főkapitány),³⁰³ emellett Nyitra is kapcsolódási pont Forgách és Pogrányi között, aki a lokális elit tagja volt, Nyitra vármegyei birtokosként.³⁰⁴ Csúzy Pálról Baraczkayhoz hasonlóan keveset tudunk, csupán azt, hogy Komárom vármegyébe való birtokos nemes család sarja, egyik testvére alországbíró volt 1569-ben.³⁰⁵ Imreffy János a kliensei közé tartozik a végrendelet alapján,³⁰⁶ Simon diószegi birtokrészeit neki adta át.³⁰⁷

-Forgách Simon konfliktusai

Negatív viszonyok tekintetében kevésbé népes a tábor, viszont mindenképp nagyobb létszámú, mint atyjának, Zsigmondnak esetében, mely a rangemelkedésnek s a tevékeny katonai karriernek is betudható. Mágóchy Gáspárral hatalmaskodások miatt zördültek össze, Simon Gyula környéki birtokait fosztogatta az említett nemes úr, igaz Mágóchy Verancsicsnál sem örvendett nagy népszerűségnek, ugyanis amikor Egerből távozott, Verancsics örömét fejezi ki, hogy „ez a pestis elment”.³⁰⁸ Bebek György a másik olyan személy, akivel nem volt jó viszonyban, érthető módon, ha azt vesszük figyelembe, hogy 1556-tól 1567-ig tartó időszakban Simon folyamatosan csökkentette a Bebek által bírt várak számát s ehhez kapcsolódik Bebek feleségével, Patóchy Zsófiával való szembenállása, aki Szádvárat védte Simonnal és Schwendivel szemben.³⁰⁹ Az ellentétek közé sorolhatjuk még a politikai életben megnyilvánuló, feltehetően személyes alapú ellentét Radéczy Istvánnal.³¹⁰ A legkomolyabb ellentét azonban Simon és Verancsics Antal között bontakozott ki. Kettejük konfliktusát két szempont alapján lehet leírni: egyrészt elkülöníthetünk egy vallási szembenállást, másrészt az egy területen való közös hatalomgyakorlásból adódó hatalmaskodásokat. Vallási tekintetben először 1559-60

³⁰² Nagy Iván: Magyarország családai i. m.

³⁰³ Oborni Teréz: Nógrád vármegye nemesi közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1597–1603. In: Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból. Szerk. Gréczi-Zsoldos Enikő. Salgótarján, 2001. 9. p; Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok i. m.

³⁰⁴ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.

³⁰⁵ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.

³⁰⁶ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁰⁷ Levelet adott magáról, sub amissionem fidei honorum et humanitatis MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁰⁸ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 610. p

³⁰⁹ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 615. p

³¹⁰ Az ellentétet illetően Simon politikai tevékenységével kapcsolatban már szoltunk

fordulóján Huszár Gál ügyében kerültek szembe, ekkor Simon a katonasággal lehetőséget adott a prédikátor számára a menekülésre.³¹¹ 1568-as egri kinevezésekor az ellentét tovább mélyült. A püspök komoly támadásnak tekintette, hogy az Eger környéki Felnémetibe protestáns prédikátort vitetett, a katolikus papot pedig templomából kizárta és jövedelme felét a protestáns lelkésznek adta.³¹² Több esetben, hogy katonáinak zsoldját biztosítsa, papok hagyatékát foglalta le, de ez már kettős természetű, a vallási vonatkozás mellett már a hatalmaskodás kategóriába is beletartozik.³¹³ A Forgách-Verancsics konfliktus felekezeti vetületében érezhető, hogy Simon cselekedetei provokálják a főpapot, aki egyébként felekezetiileg türelmesebb, visszafogottabb humanista attitűdöt vallhatott magáénak.³¹⁴ Hatalmaskodások miatti konfliktus 1559-től húzódott, egészen 1572-ig. Többnyire a katonai költségek rendezésére irányultak Simon tettei, de 1569 és 1572 között Surány határainak ügyében már kisebb harcba kezdtek egymással s itt már nem katonai költségekről, hanem Simon birtokairól volt szó.³¹⁵ Ezeknek az ügyeknek kapcsán azzal szembesülünk, hogy az esetek többségében Forgách számára kedvezően rendeződtek, Miksa az ő pártján állt, még az 1569-72-es Surány körüli ügyben is, ahol pedig fegyveres harcok is zajlottak.³¹⁶ Ebből jól láthatjuk, hogy katonai szolgálataiból származó presztízse, valamint ismeretségi köre, kapcsolatai milyen hatásosak voltak.

-A Forgách család 12. generációjának házassági stratégiája

A 12. generációt illetően a visszatérő házasság tételét látjuk érvényesülni, ugyanis a Balassa és a Révay családdal ismét kölcsönös házasságok kötöttek: Forgách Mária Révay Péterrel, Forgách Zsuzsa Révay Ferencsel kötött házasságot, Forgách VIII. Miklós pedig Balassa Annával.³¹⁷ A Balassa családdal kötött házasságok stratégiai voltát megerősíti, hogy az időszakban a Forgách család és a Balassa család katonai együttműködése kimutatható a fentebb tárgyaltak alapján. A generáció két kiemelkedően jelentős tagja

³¹¹ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 241. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 606. p

³¹² Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910. 250. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 699. p

³¹³ Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 699. p

³¹⁴ Huszár Gál elfogatása képez csak kivételt, ott Verancsics lépett fel először a protestantizmus ellen. Gál-Mlakár Zsófia: Verancsics Antal korának humanista hálózatában. Vázlat egy kapcsolati háló modellezéséhez In: Publicationes Universitatis Miskolcensis. Sectio Philosophica. 2009. 14. évfolyam 2. szám. 127. p

³¹⁵ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 254. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 701. p

³¹⁶ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 255. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 703. p

³¹⁷ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; Eliáš, Miroslav: Forgáchovci i. m. 91. p

Forgách Simon és Imre házasságait érdemes külön vizsgálni, ezt Forgách Simon esetében már megtettük, így a következőkben Imre házasságkötéseit elemzem.

Imre három ízben nősült, feljegyzéseinek hála a pontos dátumokat is ismerjük. 1569-ben Perényi Erzsébetet vette feleségül,³¹⁸ a házasság stratégiai alapja feltehetően a birtokszerzés volt, a család így Abaúj megyében szerezhetett volna birtokokat, a pereskedések és a Perényi család férfitagjainak hatalmaskodásai azonban komoly gondokat szültek s felesége 1575-ös halálával a birtokokról kénytelen volt lemondani, mivel egy közös gyermekük sem maradt életben.³¹⁹ 1576-ban nősült másodszor, Thurzó Ferenc özvegyét, Zrínyi Katalint vette el.³²⁰ Ennek a házasságnak az esetében a Thurzó családdal való kapcsolat kiemelkedőbb, mivel Thurzó Ferenc Imre apjának lényegében felettese volt, míg Zsigmond magyar kamarai hivatalát betöltötte. A protestáns vallás is jelentős kapcsolódási pont volt s a Thurzó birtokok egy része, mely özvegyi használat és gyermekek feletti gyámság címén Zrínyi Katalin birtokában volt, jelentős alapot jelentettek a házasság létrejöttéhez.³²¹ Láthatjuk tehát, hogy a házasság stratégiai célkitűzése itt is a vagyoni gyarapodás és a közös felekezet, valamint hivatali kapcsolat alapozta meg. A birtokok kérdése itt is pereskedésekhez vezetett a Thurzó család férfi tagjaival, holott Imre ígérete szerint csak gyámfia nagykorúságáig kezelte volna a birtokokat.³²² Felesége 1585-ös halála véget vetett a pereknek, a nagykorúvá lett Thurzó György pedig átvehette birtokait.³²³

Harmadik házassága megkötésekor az anyai ágú Báthory rokonságnak vette komoly hasznát: Báthory István lengyel király és erdélyi fejedelem közvetítésével kérte meg Katalin szidóniai szász hercegnő kezét,³²⁴ 1586-ban pedig megkötötték a házasság, mely 1589-ig, Katalin haláláig tartott. Láthatjuk, hogy Imre házasságai ugyan nem voltak hosszú időtartamúak, ugyanakkor kimutatható a fokozatos rangbeli emelkedés hitvesei tekintetében. Az első két házasság vagyoni gyarapodást, míg a harmadik sokkal inkább presztízsbeli növekedést jelentett Imre és a család számára s ezen jól lemérhető,³²⁵ hogy a

³¹⁸ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; *Eliáš, Miroslav*: Forgáchovci i. m. 91. p

³¹⁹ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 314. p

³²⁰ Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; *Eliáš, Miroslav*: Forgáchovci i. m. 91. p

³²¹ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 315. p

³²² Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 316. p

³²³ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 317. p

³²⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 318. p; Nagy Iván: Magyarország családai i. m.; *Eliáš, Miroslav*: Forgáchovci i. m. 91. p

³²⁵ Annál is inkább, mivel Imre három házassága kirajzolja azt az ívet, mely a család emelkedését mutatja, a helyi, majd országos elit tagjaival való házasságkötés, majd ennél továbblépve az európai udvarok irányába új távlatok nyílhattak meg a család előtt, feltételezve és kiépítve lengyel és szász kapcsolatokat.

család milyen magasra emelkedett az arisztokrácia soraiban a 12. generáció működésének köszönhetően.

A Forgách család birtokai, Simon szerzeményei

Az előző fejezetek egyikében bemutatott Forgách birtokállomány az 1550-es évektől indult számottevő gyarapodásnak s elsősorban Simonnak köszönhetően, aki katonai szolgálataival érdemelte ki az adományokat. Temesvári helytállásáért 1556-ban kapta Nagy-Rátótot, Kunágotát, Nagy-Szent-Pétert, Nagyiratost és Bodzást Gyula környékén.³²⁶ 1557-ben kapta meg Hertneket, mely egy kis udvarházból s több száz hold földből állt és nyolc faluból.³²⁷ Szintén 1557-ben adományozta Ferdinánd Bajoni István javait Simonnak. Ezek a következők voltak: Nagyráska, Kisráska, Hegy, Vágás, Kálnig, Balázsvágása, Bizra, Rajdos, Medvefalva, Benedeki, Kapocka, Szokornya.³²⁸ Nádasdy Miklós és Czobor Mihály javait ugyan Ferdinánd Forgáchnak adta, de ezek a család tulajdonába sose kerültek.³²⁹ 1560-ban adományozza Ferdinánd Simonnak és Horváth Ferencnek Monak, Luc, Megyaszó, Lada, Bekecs, Laszon, Lak, Felsődob, Golop, Devecser, Nagyszilva, Som birtokokat.³³⁰ 1562-ben Nagymihály, Atara, Krivostyán, Oroszka, Szobránc, Tiba, Lucska, Józsa, Ruszkóc, Hlinik, Nagyszalacka, Jesztreb, Felsőfalu, Hankóc és Baskóc birtokokat Vízkeleti Jakabbal és Nagymihályi Györggyel együtt kapta,³³¹ a kihalt Czibak család javait pedig Berzeviczy Mártonnal és Csernizsky György, valamint Vízkeleti Jakabbal együtt kapta.³³² Nem került sor a Praznovszky birtokok átvételére 1563-ban az adomány ellenére, az özvegy ellentmondása miatt, s Simon halálakor is tartott még a per.³³³ 1563-ban kapott másik adományba sem sikerült Simont bevezetni: Izbugyai György birtokaiért szintén hosszú per kezdődött.³³⁴ 1563-ban Forgách Zsigmond halálával szükségessé vált, hogy a

³²⁶ „[...] kit az Ferdinandus császár adott volt énnékem, az tömösvári fogságomból megszabadulásom után [...]” írja Forgách Simon végrendeletében. MNL OL: P287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet) *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 278. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách Simon i. m. 597. p*

³²⁷ MNL OL: A57 Libri Regii 3.293; *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 278. p; Hertneket már 1556-ban elfoglalta, de a birtokos Tarczay 1557-ben halt csak meg, ekkor szakadt magva családjának s kaphatta meg Simon a birtokot.*

³²⁸ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 279. p; Sörös Pongrác: Ghimesi Forgách i. m. 602. p*

³²⁹ MNL OL: A57 Libri Regii 3.295

³³⁰ MNL OL: A57 Libri Regii 3.877

³³¹ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910. 282. p*

³³² *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910. 283. p*

³³³ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1020 Simon végrendeletében, mint lehetséges megnyerhető pert említi. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13.

³³⁴ MNL OL: A57 Libri Regii 3.994; MNL OL: A57 Libri Regii 3.1058; Gersei Pethő Jánossal közösen kapta Simon, az adomány 1562-ben kelt, a sikertelen beiktatás esett 1563-ra.

család tagjai birtok megerősítést kérjenek, amit meg is kaptak.³³⁵ 1563-tól inkább címbeli adományokban részesült Simon illetve pénzen jutott újabb birtokokhoz, mint végrendeletében is írja.³³⁶ 1568-ban Simon és felesége megvette a miskolci szentgyörgy-mezei nemesi szőlőt 400 forintért,³³⁷ 1573-ban zálogba vette Aszalót Abaúj vármegyében.³³⁸ A birtokadományok nélküli időszak eredménye, hogy 1570-ben a Forgách család megerősítéseket nyer eddigi birtokaira.³³⁹ 1578-ban járult hozzá ismét a család birtokainak gyarapodásához: a fiú utód nélkül elhalt Szomor János, az 1550-ben elveszített 50 jobbágytelek ekkor került vissza Simon agitációjának köszönhetően.³⁴⁰ Zálogként szerezte meg Simon 1580 körül Ondot, beiktatni csak 1583-ban sikerült.³⁴¹ Bár Surány várát feltehetőleg 1569-től lakta Simon zálogjogon, megegyezés 1582-ben született, ami viszont Surány, Nagyszeg, Keresztúr, Bánkeszi, Várad, Salgó birtokokat, az egyházszegei részbirtokot, Tolmács pusztát, Visk, Szemeréd, Pereszlény, Sztrázs, Drahi, Nagy, Kiscsitár és Varbó birtokokat tíz évre adta Simonnak zálogba 15000 forintért, ezt 1596-ban meghosszabbította Rudolf, 3000 forint ellenében.³⁴²

Természetesen nem csak Simon által gyarapodott a Forgách család birtokállománya. Öccsének, Ferencnek az adományai azonban nem gyarapították számottevően a családot, mert vagy eladta, vagy zálogba adta őket.³⁴³ Forgách Péter, Simonnak unokatestvére 1580-ban Pereszlény és Körtvélyes, valamint Nagy és Kis-Kerecsenyen birtokait kapta.³⁴⁴ Forgách Imre pedig 1583-ban vette zálogba a trencsényi várat, Szucsé kastélyt, Baánfalut, Brozsolyop és Pružs birtokokat 60000 forintért nyolc évre, ezt 1588-ban megújítják s 1595-ig maradtak a birtokok Imre kezén, amikor is Illésházy Istvánnak kell átadnia azokat.³⁴⁵

³³⁵ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1030; a megerősítésből derül ki, hogy 7 vámhellyel bírt a Forgách család birtokain.

³³⁶ „Jószágomról pedig, az melyet magam szolgálatjával találtam, és partim pénzen is vettem...” MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³³⁷ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1201

³³⁸ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1428; MNL OL: Urbaria et Conscriptiones (továbbiakban UC) 6:54; erre 1579-ben újabb megerősítést nyer: MNL OL: A57 Libri Regii 4.113

³³⁹ MNL OL: A57 Libri Regii 3.1294; Simon Sáros megyei birtokaira külön oklevelet kap: MNL OL: A57 Libri Regii 3.1295; Erről a megerősítésről Simon a végrendeletében is megemlékezik MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁴⁰ MNL OL: A57 Libri Regii 4.118; Az esetről Simon végrendeletében is megemlékezik. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁴¹ MNL OL: A57 Libri Regii 4.314

³⁴² MNL OL: A57 Libri Regii 4.313; MNL OL: A57 Libri Regii 5.127;

³⁴³ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 277. p

³⁴⁴ Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 283. p

³⁴⁵ MNL OL: A57 Libri Regii 4.345; 4.529; az átadást illetően: MNL OL: A57 Libri Regii 5.77; az átadásról és a várról inventárium: MNL OL: UC 96 : 7

Mint az adományokból láthatjuk, a kiinduló 33 birtokból az 1564-es birtokfelosztásra³⁴⁶ már több mint 25 birtokkal gyarapodott a Forgách birtokállomány, azaz majdnem megkétszereződött. Emellett több mint 27 birtokon kaptak megosztott adományt a fentiek alapján. Ezekbe nem számoltam bele azokat a birtokokat, melyekbe ténylegesen nem kerültek beiktatásra, tehát a valóságban javaikat ezek nem gyarapították. Mint írtam, 1563 és 1578 között nem került újabb adomány a családhoz, épp ezért volt kézenfekvő, hogy 1564-ben megerősítést kérjenek a királytól birtokaikra, valamint felosszák azokat,³⁴⁷ majd 1568-ban újabb felosztást készítsenek.³⁴⁸ A felosztások azonban nem jelentik a Fügedi Erik által definiált klán szerkezet felbomlását egyelőre,³⁴⁹ az osztozkodást a birtok nagysága indokolja, de a felosztás ellenére sem birtoklói, hanem birlalói az osztozkodó családtagok,³⁵⁰ ugyanakkor a klán szerkezet felbomlása a birtokok szempontjából már jelentkezik, az osztozkodás nem a birtokokon belül történik, hanem külön biroktestek jelöltenek ki a családtagoknak,³⁵¹ ez a tendencia Forgách Simon és Imre halála után fog megváltozni, ekkor a birtokok önálló kezelése és a birtokok szerinti különválás megtörténik, a birtokok szempontjából pedig a klán szerkezet felbomlik.³⁵² 1578-tól a tendencia az, mint láttuk, hogy a Forgáchok zálogba vesznek birtokokat: összesen Simon és Imre 22 zálogbirtokot szereztek. Szomor János halálával pedig 50 olyan jobbágytelek jutott vissza, ami 1550-ben elveszett, az nem gyarapította a települések számát, ahol a családnak birtokai vannak, csak az állományt növelte. Péter 4 birtokos adománya is kis szám a 22 zálogbirtokhoz képest, így kijelenthetjük, hogy 1578-at követően a zálogbirtokok szerzése jelentette a döntő gyarapodást a család számára. Az 1550-es viszonyokhoz képest tehát Forgách Simon haláláig körülbelül 150%-al növekedett meg a család birtokállománya.

Forgách Simon végrendeletének elemzése, ennek tükrében családi stratégiája

Forgách Simon 1598-as végrendelete olyan forrás, mely több kérdés vizsgálatára is alkalmas, mint láttuk, a birtokállomány tekintetében már fontos információkat hordozott,

³⁴⁶ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 291. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 611. p

³⁴⁷ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910. 291. p; *Sörös Pongrác*: Ghimesi Forgách Simon i. m. 611. p

³⁴⁸ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 293. p

³⁴⁹ *Fügedi Erik*: Az Elefánthyak. Budapest, 1999. 18. p

³⁵⁰ *Fügedi Erik*: Az Elefánthyak. i. m. 38. p; *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 292. p

³⁵¹ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 292. p

³⁵² MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

de kapcsolati hálójának esetében is jelentős ismeretekre tehetünk szert belőle. Megerősítést nyer általa a Simon nagy műveltségét illető feltételezés, a szöveg választékos stílusa, latin fordulatai mind erről tanúskodnak, a stílus összevetve a Simon által Ferenc öccse munkájához írt kommentárokkal, meglehetősen hasonló képet ad. Emellett J. Újváry Zsuzsa kassai végrendeletekkel kapcsolatos kutatásai³⁵³ is alátámasztják azt a feltételezésem, hogy a végrendelet szövege szinte szó szerint megegyezik Simon diktálásával, mivel a kassai végrendeletek esetében is a diktált szövegek leírása és a tisztázatok csak kis mértékű eltéréseket mutatnak.

A végrendeletből derül ki, hogy Simonnak négy fia (Zsigmond, Ferenc, János és Miklós) és két lánya (Zsófia és Margit) élte meg a felnőttkort.³⁵⁴ Testamentumának elsődleges momentuma a birtokok és javak elosztása, mely, mint fentebb utaltam rá, mely megindítja majd a birtoktestek különválását. Ennek alapján Hertneket a hozzá tartozó nyolc faluval, Ond és Aszaló zálogbirtokokkal, valamint négy hertneki majorsággal feleségére hagyta ingóságaival egyetemben,³⁵⁵ de Pemfflinger Orsolya halála utána végrendelet szerint az említett jószágok Zsigmondot, mint Simon elsőszülött fiát illették.³⁵⁶ „Az hertneki házra olyan nagy költséget míveltem és vár módjára építtettem, és mindönnel erőmmel felette is megékesíttettem”³⁵⁷ írja Simon, ebből pedig arra következtethetünk, hogy költséget nem kímélve építtetett ki családjá számára uradalmi központot reprezentációs céllal, a kor reneszánsz mintáját követve³⁵⁸ s ezzel egy főúri udvari központ alapjait rakta le a kézenfekvő, hogy ezzel elsőszülött fia rendelkezze. Saját temetkezési helyét is Hertneken jelölte ki, ezzel is alátámasztva azt az állítást, miszerint Hertneket tekintette Simon domíniuma és családjá reprezentatív központjának.³⁵⁹ Ingóságai tekintetében azonban rendelkezése alapján Forgách János és Mihály részesedjenek majd anyjuk halála után.³⁶⁰ Özvegy Bánffy Jánosné Forgách Zsófiának az ingóságokból való rész juttatását kéri feleségétől, mert „énnekem az ő házában történt vala nemrégente betegségem, és sokat

³⁵³ J. Újváry Zsuzsanna szóbeli közlése a 2014. 12. 05. Miskolcon tartott Felekezeti és társadalmi identitás című konferencián.

³⁵⁴ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁵⁵ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁵⁶ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁵⁷ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁵⁸ A régióban hasonló példa a Thurzók hasonló, bicsei udvara, mely szintén újonnan kiépített kastélyon alapul s időszakban sem különül el Simon hertneki kastélyának kiépítésétől, Thurzó Ferenc kezdi meg a munkálatokat 1571-ben. *Lengyel Tünde*: Thurzó György nádor bicsei udvara. In: *Idővel paloták...* Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005. 128-129. p

³⁵⁹ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁰ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

kelle reánk költeni”.³⁶¹ Forgách János és Miklós örökölték apjuk többi javait, Surány várát Miklós lakóhelyéül hagyja,³⁶² míg Jánosnak „Komjáthin legyen lakóhelye az őstől maradt házban”.³⁶³ A végrendeletből egyértelműen kitűnik, hogy Simon bár az arisztokráciába emelkedett, életmódját tekintve inkább katonásan puritán volt,³⁶⁴ viszont a javakat, birtokokat mind a család hatalmának és helyzetének javítására használta, nem retten vissza a reprezentációs célú luxus kiadásoktól³⁶⁵ s fiai már sokkal inkább asszimilálódtak az arisztokrácia életmódjához, annak alapján, hogy Forgách Zsigmond már a maga szükségére zálogosított el birtokot apja megkérdezése nélkül.³⁶⁶ Az uralkodó felől esetlegesen megtérülő pénzekkel kapcsolatban is rendelkezett Simon a fent írtak szellemében, úgy, hogy a pénzt a család tagjai lehetőleg tegyék félre, avagy (ha szükséges) vegyenek birtokokat, de ne kereskedjenek vele.³⁶⁷

Simon olyan birtokrészek felosztását is megtette végrendeletében, melyek pillanatnyilag nincsenek a család kezén: zálogban voltak, a család perben állt értük,³⁶⁸ vagy egyéb okból nem bírhatták.³⁶⁹ Simon azon birtokok esetében, melyet fiai érdekében zálogosított el, kiváltásukhoz kötötte az örökrész átvételét Forgách Zsigmond számára s egyben azok megosztására is kötelezte testvérei között.³⁷⁰ Belec, Brogyán, Dovorán, Mehnye, Keszi és Soók településeken bocsátottak zálogba birtokokat 1600 Forint értékben,³⁷¹ melyeket Forgách Zsigmond köteles volt megváltani, mivel saját költségei fedezésének érdekében kerültek zálogba.³⁷² Az egyik ilyen érdek a családi stratégia fontos eleme volt: a házasságkötés, Forgách Zsigmond Thurzó Zsuzsát vette feleségül 1597-ben,³⁷³ mely frigy költségeinek fedezése érdekében 1200 Forintért vetett Simon zálogba birtokokat „annak

³⁶¹ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶² MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶³ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁴ „mert én magam szükségére soha csak egy ház jobbágyomat sem vettem zálogba” MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁵ Hertnek kiépítése, fia házasságának finanszírozása, lányai kiházásítása.

³⁶⁶ „Ő maga pedig Forgách Zsigmond, vetette ismét hírem nélkül zálogban Keszi és Sókbeli porciókat Csúzi Pálnak négyszáz forintban.” MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁷ Forgách Simon karrierstratégiai elképzelései ennek alapján tipikusan katonai-politikai és egyházi-hivatali szálakon mozogtak, a kereskedelem, mely egyébként a kor nemességénél népszerű útja volt a vagyon gyarapításának, nem jelentett valós perspektívát, Simon konzervatív világnézetű volt ehhez a fentiek alapján valószínűsítve. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁸ A fentebb említett Praznóczy javak, valamint más alföldi birtokok. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁶⁹ A Gyula környéki birtoktestek, melyek Gyula elestével török kézbe kerültek, majd Báthory István fejedelemségének fennhatósága alá, melyet a végrendelet tanúsága szerint Báthory nem adott vissza a családnak. MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁷⁰ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁷¹ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁷² MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁷³ *Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m., 486. p*

jobb módon való véghezviteléért³⁷⁴ nyilvánvalóan reprezentációs céllal. A házassági stratégia esetében érvényesült ismét a visszatérő házasság tétele, annál is inkább, mert Forgách Zsófia 1585-ben Thurzó Györggyel kötött házasságot.³⁷⁵ A házasságok nem különíthetők el attól a tendenciától, miszerint a XVI. század második felében magas pozícióit veszített Thurzó család ebben az időszakban Thurzó Györggyel indult meg,³⁷⁶ aki, mint láttuk, több szállal kötődött a Forgách családhoz, a múltbéli Forgách Imre gyámsággal, családi és lokális szinten egyaránt, s az udvari hivatali kapcsolatokkal szintúgy.

Simon családi stratégiáját tekintve az atyja által kijelölt úton haladt tovább: ő is diverzifikált családi stratégiában³⁷⁷ gondolkodott, saját életének példájára alapozva. Idősebb fia Zsigmond, hozzá hasonlóan udvari szolgálatba állt ifjú korában, méghozzá Báthory István lengyel királyi udvarába,³⁷⁸ melyet indokolt egyrészt a rokoni kapcsolat és Ferenc múltbéli szolgálata Báthori mellett, másrészt a Forgách család kapcsolati expanziója is látható ebben, mely a szilárd Habsburg és birodalmi kapcsolatok után a lengyel királyság felé fordult, a család helyzetét bebiztosítandó. Zsigmond házassága is hasonló apjához, birodalmi kapcsolatokkal rendelkező, az országban leginkább gazdasági-politikai, semmint katonai szerepkört betöltő, protestáns Thurzó család³⁷⁹ a Thurzó-Pemfflinger analógia felállítását kínálja, az összevetés a dolgozatban fentebb írtak alapján rendkívül nagy hasonlóságot mutat. Zsigmond karrierje a katonai-politikai karrierrek kombinált modelljét követi.³⁸⁰ Zsigmond mellett Ferenc karrierjének indulása apjának azonos nevű öccsével mutat (nyilván) szándékos rokonságot, Ferenc hamar katolizált, majd Rómában tanult a *Collegium Germanicum et Hungaricum*ban³⁸¹ s a Magyar Királyságban egyházi pályára lépett,³⁸² Simon végrendeletének írásakor már nyitrai püspök,³⁸³ mely a család lokális érdekeit is szolgálta. A (re)katolizáció politikai időszerűségét Simon jól észlelte ennek alapján, s további jele realitásérzetének, hogy Kutassy János esztergomi érsek és királyi helytartó Simon testamentumos urai között

³⁷⁴ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13 (lásd melléklet)

³⁷⁵ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m., *Pálffy Géza*: A Thurzó család i. m. 67. p

³⁷⁶ *Pálffy Géza*: A Thurzó család i. m. 73-74. p

³⁷⁷ *Kövér György*: Liedemann és Wahrmann. 19. századi kereskedő-bankár családi stratégiák. In Uő: A felhalmozás íve. Társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok Budapest, 2002. 36. p

³⁷⁸ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 485. p

³⁷⁹ *Pálffy Géza*: A Thurzó család i. m. 65-66. p

³⁸⁰ *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 486. p

³⁸¹ *Tusor Péter*: Katolikus i. m. 54. p

³⁸² *Bártfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 489. p

³⁸³ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

szerepelt, ráadásul az első helyen.³⁸⁴ Forgách János közszerepléséről nem tudunk,³⁸⁵ a végrendeletben is csupán a birtokok felosztásával kapcsolatban jelent meg.³⁸⁶ Forgách Mihály taníttatására is komoly figyelmet fordított Simon, mivel Wittenbergben és Padovában tanult, bejárta Itáliát, célja az olasz és a német nyelv megfelelő szintű elsajátítása volt az udvari szolgálathoz,³⁸⁷ a végrendeletből kiderül, hogy Simon finanszírozta a prágai udvarba való utazását Mihálynak,³⁸⁸ aki szintén udvari-katonai szolgálattal kívánt karriert építeni.

Összegzés

A XVI. századi Magyar Királyságban egy jó családi stratégiával rendelkező magyar köznemesi család leginkább a katonai pálya révén emelkedhetett az arisztokráciába. Ezt bizonyítja az, hogy Forgách Simon 1557-ben már bárói kinevezést nyert s aktív katonai karrierjével szerzett adományokkal a család birtokainak számát majdnem 100%-osan meg tudta növelni,³⁸⁹ ha csak a ténylegesen beiktatott birtokok számát nézzük, valamint elég presztízs alapot adott a politikai életbe való bekapcsolódáshoz is. Ugyanakkor a megfelelő stratégiának része kellett, hogy legyen az udvari hivatali karrier, mint láttuk, Ferenc működése is nagyban hozzájárult mind a család rangemelkedéséhez, mind testvéreinek előmeneteléhez, tehát alapvetően az összetett, több lábon álló karrier stratégia lehetett az, mely leginkább tudott érvényesülni. Ez pedig megfelelő oktatás és személyes tehetség nélkül nem működött volna, tehát ezek a humán tényezők is nagyban befolyásolták azt, hogy egy família mit tudott elérni. Simon katonai pályája azért jelentett komoly tőkét az emelkedéshez, mert mint láttuk, kellő tehetsége és adottságai voltak hozzá s ezt megfelelően tudta kamatoztatni. Ennek alapján tehát a képesség, az oktatás és a megfelelő tervezés volt az a hármas, mely alapot adott az arisztokráciába emelkedésre s az eliten belüli érvényesülést elősegítette. A további kutatás célja, hogy bécsi levéltári források bevonásával az ebben a dolgozatban lefektetett alapok mentén, elsősorban Forgách Simonnal kapcsolatban részletesen feltárjam és feltérképezsem kapcsolati hálóját, karrierjét.

³⁸⁴ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁸⁵ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 491. p

³⁸⁶ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁸⁷ *Bátfai Szabó László*: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család i. m. 493. p

³⁸⁸ MNL OL: P 287 Fasc. T. No. 13. (lásd melléklet)

³⁸⁹ A birtokállomány növelésének kérdése a karrierstratégiák kritikus pontjának tűnik Varga Szabolcs szlavóniai arisztokráciával kapcsolatos kutatásainak tükrében, a Szlavón nemesség pusztán katonai érdemeivel birtokadományok hiányában nem tudta emelkedését tartósan fenntartani és finanszírozni.

Bibliográfia

Források

Levéltári források

MNL OL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest

P 287: A Forgách család levéltára, Lajstromozott iratok, 1529–1783

Fasc. A: Családi és köztörténeti vonatkozású birtokjogi és peres iratok
(1545–1714)

Fasc. N: A komjáti és a gimesi uradalomra vonatkozó gazdasági iratok

Fasc. T: Végrendeletek

Fasc. V: Forgách Ádám és Révay Judit vegyes birtok- és vagyoni jogi
iratai (1529–1703)

P 1888: Missiles (1581–1872)

E 185: Archivum familiae Nádasdy (1527–1730)

E 172: Archivum familiae Dobó (1527–1602)

E 148: Neo-regestrata acta (1527–1900)

E 554: Városi és kamarai iratok (1527–1894)

E 554 Jankovich-gyűjtemény Jankovich Gyűjtemény szórvány
dokumentumai

A 57: Magyar kancelláriai levéltár, Libri Regii (Királyi könyvek) 1524–1867

UC: E 156, A Magyar Kamara Archivuma, Urbaria et Conscriptiones

Kiadott Források

Bessenyei József: Forgách Simon főkapitány kimutatása a kémkedésre fordított
összegekről: 1569–1570. In: Hadtörténelmi közlemények. 1988. 101. évfolyam, 3. szám.

Bocatus, Joannes: Musae parentales ... Simonis Forgacz, liberi baronis de Gyemes ...
placide et pie 20. Septemb. anno MDXCVIII. demortui / Conscriptae et dedicatae filiis
eiusdem a m. Ioanne Bocatio p. l. Epperiessinae scholae rectore. Bártfa, 1598.

Fraknói Vilmos szerk.: Magyar Országgyűlési emlékek történeti bevezetésekkel. 2.–7.
kötet. Budapest, 1875–1881.

Hargittay Emil szerk.: Régi magyar levelestár: XVI.-XVII. század. Budapest, 1981.

Istvánffy Miklós: A magyarok történetéből. Budapest, 1962.

Istvánffy Miklós: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I/2. Budapest, 2009.

Istvánffy Miklós: Istvánffy Miklós magyarok dolgairól írt históriája Tállyai Pál XVII. századi fordításában. I/3. Budapest, 2009.

Nicolai Isthuanfi Pannoni Historiarum *de rebus Vngaricis* libri 34. Antonius Hieratus, Köln, 1622

Károlyi Árpád: Balassa Menyhért egy magyar levele, 1562. In: Történelmi Tár: 1. sorozat. 1881. 4. évfolyam 2. szám.

Károlyi Árpád: Okíratok a Dobó-Balassa-féle összeesküvés történetéhez, 1569-1572. In: Történelmi Tár: 1. sorozat. 1879 2. évfolyam 4. szám.

Kelenik József: Lazarus von Schwendi emlékiratai a török elleni védelmi rendszer magyarországi kiépítéséről (1576). In: Századok. 2005. 139. évfolyam 4. szám.

Komáromy András: Thelekessy Imre kassai kapitány végrendelete. In: Történelmi tár: 1. sorozat. 1899. 14. évfolyam 1. szám.

Kulcsár Péter: Humanista történetírók. Budapest, 1977.

Pálffy Géza: A magyarországi és délvidéki végvárrendszer 1576. és 1582. évi jegyzékei In: Hadtörténelmi Közlemények. 1995. 108. évfolyam 1. szám.

Sinkovics István (szerk.): Magyar történeti szöveggyűjtemény I. Budapest, 1968.

Verancsics Antal: Memoria rerum 1504-1566, memoria rerum : A Magyarországon legutóbbi László király fiának legutóbbi Lajos királynak születése óta esett dolgok emlékezete : (Verancsics-évkönyv). Budapest, 1981.

Irodalom

Acsády Ignác: Magyarország pénzügyei I. Ferdinánd uralkodása alatt. 1526-64. Budapest, 1888.

Almási Gábor: "Szélsőséges nemzeti-társadalmi előítéletek humanista körökben: az Oláh Miklós elleni gyűlöletről." In: Erdélyi Gabriella és Tusor Péter szerk.: Mindennapi választások. Tanulmányok Péter Katalin 70. születésnapjára. Budapest, MTA TTI (Történelmi Szemle50/2, 2007 CD melléklete) Online: mek.oszk.hu/09300/09378/09378.pdf letöltve 213. 10. 07.

Almási Gábor: Variációk az értelmiségi útkeresés témájára a 16. században. Forgách Ferenc és társai. In: Századok. 2006. 140. évfolyam 6. szám.

B. Szabó János: A mohácsi csata. Budapest, 2006.

Barta Gábor: Illúziók esztendeje : Megjegyzések a Mohács utáni kettős királyválasztás történetéhez. Történelmi Szemle. 1977. 20. évfolyam, 1. szám.

Bartoniek Emma: Fejezetek a XVI-XVII. századi magyarországi történetírás történetéből. Budapest, 1975. <http://www.mek.oszk.hu/10000/10043/pdf/tortenetiras1.pdf> letöltve 2013. 10. 07.

Bártfai Szabó László: A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története. 1910.

Bártfai Szabó László: Ghymeszi Forgách Ferencz 1535-1577. Budapest, 1904. <http://www.mek.oszk.hu/05600/05658/html/> letöltve 2013. 10. 07.

Bessenyei József: Egy kémfőnök hétköznapijai (Forgách Simon küzdelme a kémekre fordított összegek megtérítéséért) Bibliotheca et Universitas: Tanulmányok a hatvanéves Heltai János tiszteletére, szerk. Kecskeméti Gábor et al. Miskolc, 2011.

Bessenyei József: Enyingi Török Bálint okmánytára. Budapest, 1994. <http://mek.oszk.hu/02200/02211/html/> letöltve 2013. 10. 07.

Bessenyei József: Ferdinánd király és a magyarországi arisztokrácia, különös tekintettel Ferdinánd pártjának kialakulására (1526-1540). In: Történelmi szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám.

Csekey István: Magyar trónöröklési jog. Budapest, 1917.

Dominkovits Péter – Pálffy Géza: Küzdelem az országos és regionális hatalomért. A Nádasdy család, a magyar arisztokrácia és a Nyugat-Dunántúl nemesi társadalma a 16–17. században. In: Századok. 1997. 144. évfolyam, 4. szám.

Duindam, Jeroen: The Court of the Austrian Habsburgs. Locus of a Composite Heritage. In: Mittlungen der Residenzen. Kommission der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen. 1998. 8., no. 2.

Duindam, Jeroen: Vienna and Versailles. The Courts of Europe's Dynastic Rivals, 1550-1780. New Studies in European History. Cambridge, 2003.

Eliáš, Miroslav: Forgáčovci - šľachtický rod z Gýmeša. Nové Zámky, 2010.

Ember Győző: Az újkori magyar közigazgatás története mohácstól a török kiűzéséig. Budapest, 1946.

Gál-Mlakár Zsófia: Adatok Verancsics Antal udvarának történetéhez. In: Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) 2007. 14. évfolyam 2. szám.

Gál-Mlakár Zsófia: Verancsics Antal korának humanista hálózatában. Vázlat egy kapcsolati háló modellezéséhez In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio Philosophica. 2009. 14. évfolyam 2. szám.

Fabritius Károly: Pemfflinger Márk szász gróf élete különös tekintettel a reformáció elterjedésére az erdélyi szászok között. Budapest, 1875.

Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai 1526-1848. Budapest, 1988.

Fazekas István: A Magyar Udvari Kancellária és hivatalnokai a 16-18. században: hivatalnoki karrierlehetőségek a kora újkori Magyarországon. In: Századok. 2014. 148. évfolyam 5. szám.

Fazekas István: Oláh Miklós esztergomi érsek udvara. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005

F. Kis Erzsébet szerk.: A Magyar Kamara és egyéb kincstári szervek. Budapest, 1995.

Fügedi Erik: Az Elefánthyak. Budapest, 1999.

H. Németh István: Kassai katonák és polgárok a XVI. században (A hadsereg társadalmi és közigazgatási hatásai egy kereskedőváros életében). In: Levéltári Közlemények. 1997. 68. szám

Károlyi Árpád: Dobó István és Balassa János összeesküvésének történetéhez, 1569-1572 : harmadik közlemény. In: Századok. 1879. 13. évfolyam, 7. szám.

Kenyeres István: I. Ferdinánd magyarországi pénzügyigazgatási reformjai és bevételei. In: Történelmi Szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám.

Koltai András: Batthyány Ádám és udvara, 1625-1659. Doktori disszertáció. Budapest, ELTE BTK Doktori Iskola, 1999.

Kövér György: Liedemann és Wahrmann. 19. századi kereskedő-bankár családi stratégiák. In: Uő: A felhalmozás íve. Társadalom- és gazdaságtörténeti tanulmányok Budapest, 2002.

Kubinyi András: A budai vár udvarbírói hivatala, (1458-1541). In: Levéltári Közlemények 1964. 35.

Kubinyi András: A Jagelló-kori Magyarország Történetének vázlata. In: Századok. 1994. 128. évfolyam, 2. szám

Kubinyi András: A királyi titkárok II. Lajos király uralkodása idejében. Gesta 2006. 6. évfolyam 1. szám.

Kubinyi András: Tanulmányok Budapest középkori történetéről. 2. kötet. Budapest, 2009.

Lányi Károly - Knauz Nándor (átdolg.): Lányi Károly magyar egyháztörténelme. 2. kötet. Esztergom, 1869.

Lengyel Tünde: Thurzó György nádor biccei udvara. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005.

Nagy Gábor: „Tu patriae, illa tuis vivet in historiis” Előkészület egy új Istvánffy Miklós életrajzhoz. In: Századok. 2008. 142. évfolyam, 5. szám.

Nagy Iván: Magyarország családai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal. Budapest, 1999. [Elektronikus dokumentum]

Oborni Teréz: Nógrád vármegye nemesi közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1597–1603. In: Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéeltárból. Szerk. Gréczi-Zsoldos Enikő. Salgótarján, 2001.

Pach Zsigmond Pál, főszerk. - Várkonyi Ágnes, R. szerk.: Magyarország története: tíz kötetben. 3. köt. 1. Budapest, 1985.

Papp Sándor: Magyarország és az Oszmán Birodalom. (A kezdetektől 1540-ig). In: Zombori István szerk.: Közép-Európa harca a török ellen a 16. század első felében. Budapest, 2004.

Pálffy Géza: A bécsi udvar és a magyar rendek a 16. században. In: Történelmi Szemle. 1999. 41. évfolyam 3-4. szám.

Pálffy Géza: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. Budapest 2010

Pálffy Géza: A magyar nemesség I. Ferdinánd bécsi udvarában. In: Történelmi Szemle. 2003. 45. évfolyam 1-2. szám.

Pálffy Géza: A magyar nemesség bécsi integrációjának színterei a 16–17. században. In: Tanulmányok Szakály Ferenc emlékére. Szerk. Fodor Pál–Pálffy Géza–Tóth István György. Budapest 2002.

Pálffy Géza: A Batthyány család a törökellenes határvédelemben a XVI-XVII. században. In: Batthyány I. Ádám és köre. Szerk. J. Újváry Zsuzsanna. Piliscsaba, 2013.

Pálffy Géza: A Thurzó család a Magyar Királyság arisztokráciájában: Egy különleges arisztokrata família Magyarországon. In: Történelmi Szemle. 2011. 53. évfolyam, 1. szám.

Pálffy Géza: Kerületi és végvidéki főkapitányok és főkapitány-helyettesek Magyarországon a 16-17. században. In: Történelmi Szemle. 1997. 39. évfolyam, 2. szám.
http://epa.oszk.hu/00600/00617/00001/tsz97_2_palfy_geza.htm letöltve 2013. 10. 07.

Pálffy Géza: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján (Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése). In: Századok. 2009. 143. évfolyam 4. szám.

Pálffy Géza: Utak az arisztokráciába – bárói címszerzők a 16. századi Magyar Királyságban. In: Arisztokrata életpályák és életviszonyok. Szerk. Papp Klára – Püski Levente. Debrecen, 2009.

Pils, Susanne Claudine-Nieder Korn, Jan Paul, rsg.: Ein zweigeteilter Ort? Hof und Stadt in der frühen Neuzeit. Fb44. Innsbruck-Wien-Bozen: Studien Verlag 2005.

Press, Volker: The Imperial Court of the Habsburgs. From Maximilian I to Ferdinand III, 1493-1657. In: Asch, Roland G.-Birke, Adolf M., eds.: Princes, Patronage, and the Nobility. The Court at the Beginning of the Modern Age c. 1450-1650. Oxford, 1991.

R. Várkonyi Ágnes: Tradíció és innováció a kora újkori Közép-Európa udvari kultúrájában. In: Idővel paloták... Magyar udvari kultúra a 16-17. században. Szerk.: G. Etényi Nóra-Horn Ildikó. Budapest, 2005

Reisentler, Markus: Habsburgische Höfe in der frühen Neuzeit – Entwicklungslinien und Forschungsprobleme. In: Buzek, Václav-Král, Pavel, eds.: Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku. Opera Historica: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis. 1999. 7.

Réthelyi Orsolya: Főhercegnői udvarból királynéi udvar: Habsburg Mária budai királynéi udvartartásának kezdetei. In: Századok. 2007. 141. évfolyam, 5. szám

Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon báró: első közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 7. szám.

Sörös Pongrácz: Ghimesi Forgách Simon báró: második és befejező közlemény. In: Századok. 1899. 33. évfolyam 8. szám.

Spielman, John P.: The City and the Crown. Vienna and the Imperial Court 1600-1740. West Lafayette, Indiana, 1993.

Szabó András: Respublica litteraria. Irodalom- és művelődéstörténeti tanulmányok a késő humanizmus koráról. Budapest, 1999.

Szendrei János: A diósgyőri vár története. Budapest, 1927.

Thallóczy Lajos: Csömöri Zay Ferenc 1505–1570. Budapest, 1885.

Teszelszky, Kees: A Holy Crown for a Nation. The Symbolic Meaning of the Holy Crown of Hungary and the Construction of the Idea of a Nation. In: Suntrup, Rudolf-Veenstra, Jan. R., eds.: Building of the Past. Konstruktion der eigenen Vergangenheit. Frankfurt am Main-Berlin-Bern-New York-Paris-Wien, 2006.

Thomas Christiane: Wien als Residenz unter Kaiser Ferdinand I. In: Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien. 49. (1993).

Tóth Sándor László: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged, 2000.

Tusor Péter: Katolikus konfesszionalizáció a kora újkori Magyarországon. Egyetemi jegyzet. 2008. http://histor.btk.ppke.hu/ehh/hist_eccl_lib-1-2.pdf (letöltve 2014. 09. 25.)